

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Використання OSINT та конфіденційної інформації про українських дітей у кримінальних провадженнях стосовно воєнних злочинів Російської Федерації

Посібник для тих, хто документує
воєнні злочини Російської Федерації
проти українських дітей

Київ — 2026

Методичний посібник розроблено як ресурсний матеріал, спрямований на запобігання порушенням прав дітей, які стали свідками та/або постраждали під час збройної агресії росії проти України.

Видання підготовлено Всеукраїнською громадською організацією – Центр «Розвиток демократії» спільно з Національною соціальною сервісною службою України в межах проєкту «Справедливість для української молоді: розслідування та переслідування воєнних злочинів проти українських дітей», який адмініструє неурядова організація PH International (zareєстрована як Project Harmony, Inc.) у рамках проєкту за підтримки Відділу з правоохоронних питань (INL) Посольства США в Україні. Погляди авторів не обов'язково збігаються з офіційною позицією уряду США.

Supported by the INL Ukraine office of the U.S. Embassy to Ukraine. The views of the authors do not necessarily reflect the official position of the U.S. Government.

Автори:

Яковець І.С. – докторка юридичних наук, тренерка НААУ з питань дискримінації, викладачка та розробниця навчальних програм Національної школи суддів, тренерка та розробниця навчальних курсів Тренінгового центру прокурорів України, тренерка з питань СНПК, домашнього та гендерно зумовленого насильства.

Ситник Г.М. – психологиня, юристка, викладачка Київського столичного університету ім. Б. Грінченка, членкиня Національної психологічної асоціації України, психологиня соціального проєкту психологічної підтримки «РАЗОМ».

Овчарова Г.Б. – кандидатка технічних наук, координаторка проєкту «Справедливість для української молоді: розслідування та переслідування воєнних злочинів росії проти українських дітей» від ВГО – Центр «Розвиток демократії».

ПЕРЕДМОВА

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 року, спричинило безпрецедентну кризу у сфері захисту прав дитини. Воно стало однією з найруйнівніших загроз для дитинства, позбавивши дітей безпеки, сім'ї, освіти, медичної допомоги та права на нормальний розвиток.

Дії Росії на окупованих територіях супроводжуються системним насильством: стратами, нападами, свавільними затриманнями, катуваннями, втягуванням у проституцію та порнографію й іншими формами жорстокого поводження, від яких страждають усі громадяни України, передусім діти.

Одним із найсистемніших злочинів є примусове переміщення та депортація українських дітей. За наявною інформацією, понад 20 тисяч українських дітей були примусово переміщені або депортовані Росією з тимчасово окупованих територій після її повномасштабного вторгнення¹.

За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, у період із 24 лютого 2022 року до 31 серпня 2024 року Моніторингова місія вже задокументувало 12 випадків сексуального насильства, скоєного російськими військовими на початку окупації стосовно 10 дівчаток і 2 хлопчиків віком від 3 до 17 років². Офісом Генерального прокурора на 29 травня 2026 року зафіксовано 23 випадки сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, в яких постраждали 22 дівчини та 1 хлопець³.

Упродовж 2022–2023 років також зафіксовано випадки позбавлення життя дітей, зокрема страти 5 хлопців і 2 дівчат⁴, і ця цифра не є остаточною, оскільки наразі відсутній доступ до окупованих територій і невідомо, що відбувається з викраденими дітьми на території Російської Федерації.

Поряд із цілеспрямованим насильством значну загрозу для дітей становлять масовані атаки із застосуванням далекобійної зброї. З лютого 2022 року в Україні щонайменше 3452⁵ дитини загинули або були поранені. Реальна кількість, ймовірно, є вищою, адже враховані лише підтверджені ООН випадки.

Статистика війни свідчить: кількість постраждалих дітей продовжує зростати. Лише у березні 2026 року внаслідок атак постраждали 89 дітей – на 65% більше, ніж у лютому. У першому кварталі 2026 року їх кількість зросла на 49% порівняно з аналогічним періодом минулого року⁶.

Наведені дані свідчать про масштабний і системний характер шкоди, завданої дітям війною.

Епоха цифрових технологій і соціальних медіа відкрила нові можливості для документування воєнних злочинів: щодня мільйони публікацій, відео, геолокаційних

---

¹ https://childrenofwar.gov.ua/?utm_source=chatgpt.com

² https://ukraine.un.org/sites/default/files/2025-04/2025-03-21%20OHCHR%20Report%20on%20Children%27s%20Rights%20in%20Ukraine_Ukrainian.pdf?utm_source=chatgpt.com

³ <https://gp.gov.ua/en/posts/rezultati-diyalnosti>

⁴ https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/threefold-increase-number-children-killed-or-injured-ukraine?utm_source=chatgpt.com

⁵ <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/child-casualties-ukraine-increase-65-cent-over-past-month>

⁶ <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/child-casualties-ukraine-increase-65-cent-over-past-month>

позначок і метаданих стають потенційними джерелами доказів для слідчих і прокурорів. Водночас ці технології несуть і значні ризики.

Конфіденційність постраждалої дитини або дитини-свідка у кримінальному провадженні є не лише юридичним обов'язком держави, а й фундаментальною передумовою її відновлення.

У цих умовах документування злочинів проти дітей є критично важливим для забезпечення невідворотності відповідальності та має здійснюватися з безумовним дотриманням балансу між збором доказів і захистом конфіденційності дитини.

ЗМІСТ

ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ ТЕРМІНІВ.....	7
ВСТУП.....	13
БЛОК І. КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ У СПРАВАХ ПРО ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ: ЮРИДИЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ.....	16
РОЗДІЛ 1. Кримінальні злочини проти дітей у контексті збройної агресії Російської Федерації проти України та їх вплив на психіку дитини.....	16
1.1. Загальна характеристика.....	16
1.2. Класифікація злочинів, особливості їх документування та розслідування	18
1.2.1. Воєнні злочини: загибель та поранення дітей.....	18
1.2.2. Злочини проти свободи: викрадення та незаконне позбавлення волі	19
1.2.3. Депортація та примусове переміщення дітей	19
1.2.4. Торгівля дітьми, незаконне усиновлення та інші форми експлуатації	20
1.2.5. Сексуальне насильство стосовно дітей, пов'язане із збройною агресією Російської Федерації проти України	21
1.2.6. Використання дітей у пропаганді та інформаційна експлуатація.....	22
1.3. Психологічні аспекти роботи з інформацією про дітей та з дітьми.....	22
1.3.1. При викраденні дитини та/або незаконному позбавленні волі	22
1.3.2. При депортації та примусовому переміщенні дітей.....	23
1.3.3. При використанні у пропаганді	23
1.3.4. При СНПК	23
1.3.5. При торгівлі дітьми та інших формах експлуатації	24
РОЗДІЛ 2. Конфіденційність інформації про дітей.....	25
2.1. Принцип найкращих інтересів дитини	25
2.2. Чутливі персональні дані дитини	25
2.3. Ризики розголошення конфіденційної інформації.....	26
2.3.1. Безпекові ризики	26
2.3.2. Ретравматизація	26
2.3.3. Юридичні ризики для провадження	26
2.4. Анонімізація та псевдонімізація.....	26
2.5. Психологічний аспект конфіденційності	27
2.5.1. Конфіденційність як фактор психологічної безпеки дитини.....	27
2.5.2. Психологічне благополуччя дитини оцінюється за трьома рівнями	27
2.5.3. Психологічна шкода від порушення конфіденційності	28
2.5.4. OSINT як специфічний психологічний ризик.....	28
РОЗДІЛ 3. Робота з інформацією у кримінальному провадженні.....	29
3.1. Правові засади обмеження доступу до інформації.....	29
3.2. Доступ до інформації про дитину.....	29
3.3. Зберігання матеріалів про дітей.....	30
3.4. Передача даних між органами.....	30
3.5 Психологічний аспект	31
РОЗДІЛ 4. Типові помилки, що порушують конфіденційність.....	32
4.1. Публікація персональних даних у відкритих джерелах.....	32

4.2. Використання фотографій та відеоматеріалів з дітьми.....	32
4.3. Неконтрольований обмін інформацією.....	33
БЛОК II. OSINT ТА МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ	35
РОЗДІЛ 5. Роль OSINT у розслідуванні злочинів проти дітей	35
5.1. Поняття та межі OSINT	35
5.2. Джерела відкритої інформації, релевантні для злочинів проти дітей	36
5.3. Коли OSINT є важливим	36
РОЗДІЛ 6. Алгоритм використання OSINT	38
6.1. Загальні принципи алгоритму.....	38
6.2. Етап 1: Пошук інформації.....	38
6.3. Етап 2: Первинна перевірка	38
6.4. Етап 3: Верифікація.....	39
6.5. Етап 4: Фіксація доказів	40
6.6. Етап 5: Процесуальне оформлення	40
РОЗДІЛ 7. Використання OSINT для доказування окремих видів злочинів.....	41
7.1. Зведена таблиця OSINT-доказів за видами злочинів.....	41
7.2. Детальний аналіз OSINT-доказів депортації дітей.....	42
7.2.1. Офіційні заяви як джерело доказів.....	42
РОЗДІЛ 8. Робота з цифровими доказами.....	43
8.1. Метадані як доказова база	43
8.2. Ланцюг зберігання доказів	43
8.3. Підготовка матеріалів для суду.....	44
РОЗДІЛ 9. Міжвідомча взаємодія у справах щодо дітей.....	45
9.1. Учасники та учасниці міжвідомчої взаємодії та їхні ролі.....	45
9.2. Принципи координації.....	46
9.3. Алгоритм взаємодії при виявленні постраждалої дитини.....	47
9.4. Алгоритм міжвідомчої взаємодії при виявленні дитини, яка постраждала або могла постраждати внаслідок воєнного злочину	47
РОЗДІЛ 10. Практичні інструменти.....	50
10.1. Чек-лист використання OSINT (приблизний)	50
10.2. Чек-лист захисту конфіденційності	50
10.3. Чек-лист фіксації цифрових доказів	51
ДОДАТОК А. Зразок протоколу огляду веб-сторінки	52
ДОДАТОК Б. Приклад фіксації цифрового доказу.....	52
ДОДАТОК В. Чек-лист психолога/психологині перед проведенням опитування дитини/законного представника/представниці дитини	53
Список використаних джерел та рекомендована література	54
ДОДАТОК Г. Практичний тест і вправи для закріплення знань та формування навичок у роботі з дітьми, які постраждали від воєнних злочинів.....	55
ДОДАТОК Д. П'ять практичних вправ для закріплення та застосування знань у роботі слідчих, прокурорів, соціальних працівників і психологів у справах про злочини проти дітей в умовах збройного конфлікту	58
Ключ відповідей	63

ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ ТЕРМІНІВ

Термін	Визначення
OSINT (Open Source Intelligence)	Розвідка на основі відкритих джерел – систематичний збір та аналіз публічно доступної інформації для цілей розслідування або аналізу.
Ланцюг зберігання доказів (Chain of Custody)	Документована послідовність всіх осіб, які мали доступ до доказу від моменту виявлення до моменту представлення в суді.
Хеш-сума (Hash)	Унікальний цифровий «відбиток» файлу, що дозволяє підтвердити його незмінність. Будь-яка зміна файлу змінює хеш-суму.
Метадані	Технічна інформація про файл (дата/час створення, GPS, автор, пристрій), автоматично записана у файл.
Верифікація	Процес підтвердження автентичності матеріалу через незалежні методи (геолокація, хронологія, перехресні джерела).
Геолокація	Визначення точного географічного місця зйомки фото або відео через зіставлення видимих орієнтирів з картографічними даними.
Барнахус	Скандинавська модель координованого реагування на злочини проти дітей, що передбачає єдиний допит у безпечному середовищі за участі всіх необхідних фахівців/чинь.
СНПК Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом (CRSV/ (Conflict-Related Sexual Violence)	Злочини сексуального характеру, вчинені в контексті збройного конфлікту або пов'язані з ним.
Анонімізація	Незворотне видалення або перетворення всіх ідентифікуючих елементів особи.
Псевдонімізація	Заміна ідентифікуючих даних умовними позначеннями при збереженні ключа відповідності у захищеному місці.
Berkeley Protocol	Авторитетний міжнародний стандарт проведення цифрових OSINT-розслідувань для цілей правосуддя (UC Berkeley / OHCHR, 2022).

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР)	Розлад, що може розвинутиися після впливу події надзвичайно загрозливого або жахливого характеру. Характеризується трьома кластерами симптомів: (1) повторне переживання травматичної події у формі яскравих нав'язливих спогадів, флешбеків або кошмарів; (2) уникання думок, спогадів, людей, місць або ситуацій, що нагадують про травму; (3) стійке відчуття поточної загрози, що виявляється у гіперпильності або посиленій реакції переляку. Симптоми мають тривати щонайменше кілька тижнів та спричиняти значне функціональне порушення.
Комплексний ПТСР (кПТСР)	Розлад, що може розвинутиися після впливу тривалих або повторюваних подій надзвичайно загрозливого або жахливого характеру, з яких важко або неможливо вийти (наприклад, катування, геноцид, тривале домашнє насильство, повторюване сексуальне або фізичне насильство в дитинстві). Виконуються всі діагностичні критерії ПТСР. Додатково характеризується стійкими та вираженими: (1) порушеннями регуляції афекту; (2) переконаннями про себе як применшену або нікчемну особу, що супроводжуються почуттями сорому, провини або невдачі; (3) труднощами у підтриманні стосунків і відчутті близькості з іншими. Спричиняє значне функціональне порушення.
Гострий стресовий розлад (ГСР)	Діагностична категорія DSM-5, що описує клінічно значущі симптоми, які виникають від 3 діб до одного місяця після впливу травматичної події (фактична або загроза смерті, серйозне поранення, сексуальне насильство). Включає симптоми: інтрузії, негативний настрій, дисоціація, уникнення, збудженість. Спричиняє значне порушення функціонування.
Гостра реакція на стрес	Транзиторний стан, що розвивається у відповідь на виключний стресор, що включає серйозну загрозу безпеці або фізичній цілісності особи або близьких (наприклад, бойові дії, злочинний напад, природна катастрофа). Симптоми вважаються в межах нормативного діапазону реакцій з огляду на надзвичайну тяжкість стресора та зазвичай минають самостійно протягом кількох годин (до 3-х діб).

Дисоціація	Порушення або фрагментація нормальної інтеграції свідомості, пам'яті, ідентичності, емоцій, сприйняття, уявлення про тіло, моторного контролю та поведінки. Є мимовільним несвідомим захисним механізмом у відповідь на травматичний стрес. Клінічно значущі форми: деперсоналізація – відчуження від власного «я» або тіла; дереалізація – відчуття нереальності навколишнього середовища; дисоціативна амнезія – нездатність відтворити важливу особисту інформацію травматичного характеру.
Ретравматизація	Повторне переживання психологічної травми, що виникає внаслідок дії тригерів (стимулів), що нагадують про травматичну подію, та активує нейронні патерни, задіяні під час первинного травматичного досвіду, без можливості терапевтичного опрацювання. Може бути спричинена: повторними допитами без психологічної підтримки; публічним розголошенням інформації про постраждалого; медіависвітленням; необережно сформульованими запитаннями фахівців.
Перша психологічна допомога (ППД)	Гуманний, підтримуючий і практичний підхід до людей після пережитої стресової події, які можуть потребувати допомоги. Ґрунтується на п'яти базових елементах: (1) безпека (2) спокій (3) зв'язок із спільнотою (4) самоефективність (5) надія Не вимагає спеціальної підготовки фахівця/чині з психічного здоров'я. Спрямована на зменшення гострого дистресу та зниження ризику розвитку ПТСР.

NICHD-протокол	Науково обґрунтований структурований протокол судово-психологічного інтерв'ю з дітьми-постраждалими або свідками, розроблений з метою отримання повної та достовірної інформації. Включає п'ять фаз: вступ і встановлення правил; практичне інтерв'ю (нейтральна подія); перехід до змістовної частини; змістовна частина; завершення. Ключові принципи: дитиноцентричний підхід з адаптацією до рівня розвитку; відкриті запитання власними словами дитини; суворе уникнення навідних запитань. Є найбільш дослідженим інструментом у своїй галузі, визнаний Європейською асоціацією психології та права (EAPL), є стандартом доказово обґрунтованої практики
Вигорання професійне	Синдром, що виникає як результат хронічного робочого стресу, який не вдалося успішно побороти. Характеризується трьома вимірами: (1) відчуття виснаження енергії або виснаженості; (2) збільшення психологічної дистанції від роботи або негативні відчуття стосовно неї; (3) зниження професійної ефективності. Є професійним феноменом, а не медичним станом або психічним розладом. Потребує організаційного втручання та психологічної підтримки.
Оцінка потреб дитини та її сім'ї у соціальних послугах	Аналіз складних життєвих обставин дитини та її сім'ї, визначення індивідуальних потреб дитини та її сім'ї, перелік та обсяг соціальних послуг, яких вони потребують.

Законні представники та представниці дитини	Законними представниками/ницями дитини є батьки, усиновителі, батьки-вихователі, прийомні батьки, патронатні вихователі/ьки, опікуни/нки, піклувальники/ці, представники/ниці закладів, які виконують обов'язки опікунів/нок і піклувальників/ць. Не можуть бути законними представниками/цями дитини особи, позбавлені стосовно неї батьківських прав, а також бабусі, дідусі та інші родичі, навіть якщо вони проживають разом з дитиною, виховують її, якщо вони не є опікунами дитини. Відповідно до статті 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», законними представниками дитини, розлученої із сім'єю є орган опіки та піклування, опікуни та піклувальники, призначені відповідно до законодавства України, прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі/ниці, адміністрація закладу охорони здоров'я, навчального або іншого дитячого закладу. А законними представниками/ницями особи віком до 18 років – один з батьків, усиновителів, дід чи баба, повнолітні брат чи сестра, опікуни чи піклувальники, призначені такими до прибуття в Україну, або інша повнолітня особа, яка до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяла на себе відповідальність за виховання дитини.

Суб'єкти виявлення та/або організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах	Відповідно до Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затвердженого постановою КМУ від 01.06.2020 р. № 585, суб'єктами виявлення та/або організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, є: органи державної влади, органи місцевого самоврядування, заклади освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, інші заклади та установи, зокрема структурні підрозділи районних у м. Києві та Севастополі держадміністрацій, виконавчих органів міських, районних у містах (у разі утворення), сільських, селищних рад з питань освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі тощо, служби у справах дітей, центри соціальних служб, фахівці із соціальної роботи або інші надавачі соціальних послуг, органи Національної поліції, територіальні органи ДСНС та підпорядковані підрозділи, спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правової допомоги, регіональні та місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, бюро правової допомоги, суди, органи прокуратури, уповноважені органи з питань пробації, інші загальні та спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі

ВСТУП

Воєнні злочини проти дітей мають не лише безпосередні, а й довготривалі наслідки для їхнього фізичного та психічного здоров'я. Дослідження свідчать, що діти, які пережили збройний конфлікт, мають у 2–5 разів вищий ризик розвитку посттравматичного стресового розладу, тривожних розладів і депресії. Хронічна психотравма в дитячому віці також може призводити до змін структури мозку, зокрема впливати на мигдалеподібне тіло, гіпокамп і префронтальну кору.

Дії Російської Федерації щодо українських дітей є порушенням норм міжнародного гуманітарного права та можуть кваліфікуватися як воєнні злочини та/або злочини проти людяності. Такі діяння не мають строків давності, не підлягають амністії, а винні особи підлягають невідворотній персональній кримінальній відповідальності. Ордер Міжнародного кримінального суду на арешт Володимира Путіна та Марії Львової-Белової від 17 березня 2023 року став безпрецедентним сигналом для міжнародної спільноти⁷.

Водночас ефективне розслідування цих злочинів потребує належного поводження з доказами. Суди вимагають підтвердження автентичності та цілісності цифрових матеріалів, а будь-яке порушення ланцюга їх зберігання (chain of custody) може призвести до втрати їх доказового значення.

Особливо небезпечним є передчасне оприлюднення матеріалів, пов'язаних із дітьми: воно може інформувати злочинців про перебіг розслідування, спричинити знищення доказів і призвести до повторної травматизації постраждалих. У задокументованих випадках поширення OSINT-матеріалів також призводило до відмови свідків від співпраці зі слідством, їх переховування або зміни показань через страх переслідування.

Додаткові ризики створює розголошення персональних даних або інформації про приватне життя дитини (адреса, документи, контакти, фінансові дані, фото чи обставини злочину), що може спричинити ретравматизацію, соціальну стигматизацію, загрозу безпеці дитини та її родини, унеможливити надання свідчень у суді та порушити право дитини на збереження ідентичності.

З огляду на складність і чутливість цих процесів, документування злочинів проти дітей та забезпечення їхнього захисту не можуть здійснюватися ізольовано. Це потребує скоординованої міжвідомчої взаємодії та дотримання єдиних стандартів відповідно до норм міжнародного права та законодавства України у сфері охорони дитинства.

Цей методичний посібник створений з **метою** надання рекомендацій фахівцям та фахівчиням різних галузей, залучених до роботи з дітьми, які постраждали від збройної агресії Російської Федерації проти України.

Цілями посібника є:

1. Забезпечення розуміння правових основ конфіденційності дитини у кримінальних провадженнях про воєнні злочини згідно з чинним законодавством України та міжнародними стандартами.
2. Надання практичних алгоритмів виявлення, фіксації та верифікації інформації з відкритих джерел (OSINT) для цілей кримінального судочинства.

---

⁷ <https://rchr.org.ua/publications/mks-vydav-ordery-na-aresht-volodymyra-putina-ta-mariyi-lvovoyi-byelovoyi>

3. Запобігання типовим помилкам, що призводять до втрати доказів або порушення конфіденційності дитини.

4. Встановлення рамки ефективної міжвідомчої взаємодії між усіма суб'єктами, залученими до розслідування та документування.

Цільова аудиторія

Посібник розроблено для фахівців та фахівчинь – представників суб'єктів виявлення та/або організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема:

- Національної поліції та інших правоохоронних органів;
- органів прокуратури (зокрема, Офісу Генерального прокурора);
- органів опіки та соціального захисту;
- закладів охорони здоров'я та судово-медичної експертизи;
- психологічної та психотерапевтичної допомоги;
- організацій, що займаються документуванням воєнних злочинів (організацій громадянського суспільства та міжнародних структур).

Як користуватися посібником

Посібник структуровано у два основні блоки, що містять розділи та підрозділи:

– **Блок I** присвячено конфіденційності у справах щодо злочинів Російської Федерації проти дітей;

– **Блок II** – OSINT-методології та міжвідомчій взаємодії.

Розділи містять теоретичну частину, практичні рекомендації, реальні або типові приклади (із знеособленими даними), а також посилання на нормативно-правову базу та посилання на нормативні документи.

Основні принципи роботи з постраждалими дітьми повинні ґрунтуватись на чотирьох нерозривно пов'язаних принципах:

Найкращі інтереси дитини – в усіх рішеннях, що стосуються дитини, її найкращі інтереси є першочерговим завданням. Жодні докази не є важливішими за безпеку та добробут дитини.

Конфіденційність – персональні дані постраждалих дітей та дітей-свідків охороняються від несанкціонованого розголошення на всіх етапах провадження.

Мінімізація шкоди – будь-яка взаємодія з дитиною та будь-яке поводження з матеріалами про неї має здійснюватися таким чином, щоб мінімізувати додаткову шкоду дитині (ретравматизацію, ризики безпеки).

Допустимість доказів – усі дії з потенційними доказами мають здійснюватися відповідно до вимог процесуального законодавства України, що забезпечує їх визнання судом.

Психологічна безпека – кожне рішення про взаємодію з дитиною, поводження з матеріалами про неї або координація між фахівцями та фахівчинями має прийматися з урахуванням психологічного стану дитини та потенційного психологічного впливу на неї не лише у коротко, а й у довгостроковій перспективі.

Важливо!

Цифровою інформацією (цифровими доказами), що може свідчити про причетність тієї чи іншої особи до вчиненого злочину, можуть бути відомості, отримані від різних пристроїв, які людина використовує у повсякденному житті, зокрема від: мобільного телефона, ноутбука, планшета, бортового комп'ютера автомобіля та навігатора тощо.

Фотографії, документи, аудіо та відео файли, створені за допомогою зазначених електронних пристроїв, мають цифрову форму і можуть зберігатися як на машинних носіях інформації (жорстких дисках, флеш-пам'яті і т.п.), так і, використовуючи транспортні телекомунікаційні мережі, миттєво можуть бути передані в глобальну мережу Інтернет, або збережені в «хмарних» сховищах. Всі ці відомості – джерело процесуально значущих даних для кримінального провадження.

Неправильне поводження з цифровими матеріалами може назавжди знищити їхню доказову цінність. Дослідження Berkeley Protocol (2022) документує численні випадки, коли самі «рятувальники/ці» доказів знищували їх своїми діями.

Не дозволяється переглядати, завантажувати та поширювати потенційні докази до забезпечення їх належної фіксації.

Відповідальність для посадових осіб за невиконання або неналежне виконання професійних чи службових обов'язків у відношенні до охорони життя та здоров'я неповнолітніх внаслідок недбалого або несумлінного до них ставлення, може наставати за ст. 137 КК України «Неналежне виконання обов'язків щодо охорони життя та здоров'я дітей» у поєднанні із загальними нормами про злочини проти життя та здоров'я особи.

БЛОК I

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ У СПРАВАХ ПРО ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ: ЮРИДИЧНИЙ ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

РОЗДІЛ 1. Кримінальні злочини проти дітей у контексті збройної агресії Російської Федерації проти України та їх вплив на психіку дитини

1.1. Загальна характеристика

Відповідно до класифікації ООН щодо шести тяжких порушень стосовно дітей у збройних конфліктах⁸, ключовими категоріями є:

- вбивства та каліцтва;
- вербування та використання дітей у збройних формуваннях;
- сексуальне насильство;
- викрадення;
- напади на школи та лікарні;
- відмова у гуманітарному доступі.

Для цілей кримінального провадження в Україні щодо злочинів Російської Федерації під час її повномасштабного вторгнення (у тому числі стосовно дітей) ці категорії конкретизуються у відповідних статтях Кримінального кодексу, розглянутих нижче.

Важливо!

Стаття 77 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій (1977)⁹ забороняє використання дітей у збройних конфліктах та зобов'язує забезпечити їм особливий захист.

Конвенція ООН про права дитини (1989)¹⁰, ратифікована Україною у 1991 р.,¹¹ у ст. 38 закріплює зобов'язання держав поважати норми міжнародного гуманітарного права, які стосуються дітей. Римський статут МКС криміналізує злочини проти дітей у контексті збройного конфлікту як воєнні злочини та злочини проти людяності.

---

⁸ <https://childrenandarmedconflict.un.org/ru/six-grave-violations>

⁹ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

¹⁰ <https://www.unicef.org/ukraine/uk/convention>

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/789-12#Text>

Психологічний аспект:

Згідно з «Дослідницькими діагностичними критеріями» МКХ-10-СМ (ВООЗ, 1992)¹², **гостра реакція на стрес** (далі – ГРС) – тимчасовий розлад, що розвивається у людини без будь-яких інших проявів психічних розладів у відповідь на незвичайний фізичний або психічний стрес і зазвичай зникає через кілька годин, днів або тижнів; за МКХ-11 (ВООЗ, 2018), гостра реакція на стрес вважається нормальною реакцією на аномальні життєві обставини.

ПТСР визначається як відстрочена або затяжна реакція на стресогенну подію чи ситуацію винятково загрозливого або катастрофічного характеру, які можуть зумовити дистрес майже у будь-якої людини.

ГРС та ПТСР – стани психіки, які мають наступні базові симптоми:

- повторне переживання травматичної події в теперішньому часі, коли подія не просто згадується, а переживається як така, що відбувається знову тут і зараз;
- свідоме уникнення нагадувань, які можуть призвести до повторного переживання травматичної події (подій);
- стійке відчуття підвищеної поточної загрози, наприклад, про що свідчить підвищена пильність або посилена реакція здригання на такі подразники, як несподівані звуки.

Гостра реакція на стрес – транзиторний стан, що розвивається у відповідь на виключний стресор, що включає серйозну загрозу безпеці або фізичній цілісності особи або близьких (наприклад, бойові дії, злочинний напад, природна катастрофа). Симптоми вважаються в межах нормативного діапазону реакцій з огляду на надзвичайну тяжкість стресора та зазвичай минають самостійно протягом кількох годин (до 3-х діб).

Гострий стресовий розлад (ГСР) – діагностична категорія DSM-5, що описує клінічно значущі симптоми, які виникають від 3 діб до одного місяця після впливу травматичної події (фактична або загроза смерті, серйозне поранення, сексуальне насильство). Включає симптоми: інтрузії, негативний настрій, дисоціація, уникнення, збудженість. Спричиняє значне порушення функціонування людини.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – розлад, що може розвинути після впливу події надзвичайно загрозливого або жахливого характеру. Характеризується трьома кластерами симптомів:

- (1) повторне переживання травматичної події у формі яскравих нав'язливих спогадів, флешбеків або кошмарів;
- (2) уникання думок, спогадів, людей, місць або ситуацій, що нагадують про травму;
- (3) стійке відчуття поточної загрози, що виявляється у гіперпильності або посиленій реакції переляку.

Симптоми мають тривати щонайменше кілька тижнів та спричиняти значне функціональне порушення.

¹² «Дослідницькі діагностичні критерії» (ДДК) МКХ-10 (англ. Diagnostic Criteria for Research) – це спеціалізована версія класифікатора ВООЗ 1992 року, створена для стандартизації наукових досліджень. Вони відрізняються від клінічних настанов вищою жорсткістю, вимагаючи точної кількості симптомів та тривалості для постановки діагнозу: <https://www.autism-mmc.com.ua/types-and-causes-of-autism/diagnostic-criteria-for-asd-on-dsm-iv-and-icd-10/>.

Комплексний ПТСР (кПТСР) – розлад, що може розвинутися після впливу тривалих або повторюваних подій надзвичайно загрозливого або жахливого характеру, з яких важко або неможливо вийти (наприклад, катування, геноцид, сексуальна експлуатація, тривале домашнє насильство, повторюване сексуальне або фізичне насильство в дитинстві). Виконуються всі діагностичні критерії ПТСР. Додатково характеризується стійкими та вираженими:

- (1) порушеннями регуляції афекту;
  - (2) переконаннями про себе як применшену або нікчемну особу, що супроводжуються почуттями сорому, провини або невдачі;
  - (3) труднощами у підтриманні стосунків і відчутті близькості з іншими.
- Спричиняє значне функціональне порушення.

Основна відмінність між ГПС і ПТСР в МКХ-10-СМ, DSM-V та МКХ-11 – це тривалість часового проміжку, що минув з моменту травматичної події. *(Уніфікований клінічний протокол первинної та спеціалізованої медичної допомоги (УКПМД) «Гостра реакція на стрес. Посттравматичний стресовий розлад. Порушення адаптації»).*¹³

Важливо!

Взаємодія з дитиною-свідком чи постраждалою дитиною в перші 48 годин має проводитись виключно в рамках надання дитині першої психологічної та подальшої медичної допомоги.

Оскільки психологічний стан дитини найбільш нестабільний через гостру реакцію на стрес, некваліфіковані розпитування можуть одночасно зруйнувати доказову базу та поглибити травму.

1.2. Класифікація злочинів, особливості їх документування та розслідування

1.2.1. Воєнні злочини: загибель та поранення дітей

Кримінально-правовою основою розслідування воєнних злочинів Російської Федерації в Україні є ст. 438 «Воєнні злочини» (в частині незаконного переміщення або депортації дитини, невинуватеної затримки репатріації дитини, вербування або використання дитини для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях), ст. 442 «Геноцид», ст. 149 Кримінального Кодексу України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини» та ст. 442-1 «Злочини проти людяності» Кримінального кодексу (далі – КК) України¹⁴.

¹³ https://moz.gov.ua/storage/uploads/ec4ae01d-d0d3-4c0a-bf92-3cefbef633be/dn_1265_1907_2024_dod.pdf

¹⁴ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

Напади на цивільні об'єкти – школи, лікарні, дитячі садки, дитячі будинки, місця масового перебування дітей – є явним порушенням ст. 52 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій¹⁵ та ст. 8(2)(b)(ii) Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – МКС)¹⁶.

Особливостями документування цих злочинів є:

- необхідність встановлення факту цивільного статусу об'єкту на момент атаки;
- доведення знання або умислу щодо цивільного характеру цілі нападу;
- документування постраждалих серед дітей, отримання медичних висновків;
- супутнє збирання OSINT-доказів (супутникові знімки, відео з місця події, публікації у соцмережах, офіційні заяви).

Приклад

У документованому випадку обстрілу школи в Харківській області (2022) критичними для доказування стали: (1) архівні знімки Google Maps, що підтверджують цивільний характер об'єкту; (2) відеозаписи очевидців у Telegram-каналах, зафіксовані з метаданими; (3) звіт ОБСЄ з геолокацією позицій, звідки велася вогонь; (4) свідчення вчителів та дітей, отримані з дотриманням принципу мінімальних інтерв'ю.

Неналежне поводження з цифровими матеріалами у перші 48 годин могло б знизити доказову цінність відеозаписів.

1.2.2. Злочини проти свободи: викрадення та незаконне позбавлення волі

Викрадення українських дітей Російською Федерацією відбувається у кількох формах: захоплення під час фільтраційних процедур; відокремлення від батьків або опікунів/ок; «евакуація» без згоди батьків або правових представників/ць; утримання у фільтраційних таборах або на окупованих територіях.

Це відбувається з метою зміни усвідомлення дітьми власної національної ідентичності та приналежності, а мілітаризація освіти й дозвілля спрямована на подальше використання зміни національної свідомості дітей для перетворення їх не тільки на представників іншої національної групи, але й на одиниці збройних сил держави-агресора, заохочення до фізичного знищення представників їхньої власної національної групи.

1.2.3. Депортація та примусове переміщення дітей

Кримінально-правова основа: ст. 438 КК України, ст. 8(2)(a)(vii) Римського статуту МКС, ст. 49 Женевської конвенції IV¹⁷.

Депортація дітей є одним із найбільш задокументованих злочинів повномасштабного вторгнення. Вона здійснювалася у декількох формах, зокрема: примусова «евакуація» з окупованих територій та зон бойових дій; вивезення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з інституційних закладів; організація так

¹⁵ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

¹⁶ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

¹⁷ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

званих «оздоровчих таборів» або «канікул», що фактично перетворилися на механізм тривалого або постійного утримання; передача дітей до прийомних сімей або установ на території Росії та Білорусі.

Ключовими джерелами *OSINT* для документування цих злочинів є:

- публічні заяви вищого політичного керівництва, зокрема щодо програм «захисту» дітей;
- публікації у соціальних мережах осіб, які приймають або опікуються депортованими дітьми;
- офіційні та неофіційні сайти служб усиновлення;
- матеріали російських засобів масової інформації; а також реєстри дітей, що ведуться такими організаціями, як *TRACE Ukraine* та Міжнародний комітет Червоного Хреста.

1.2.4. Торгівля дітьми, незаконне усиновлення та інші форми експлуатації

Одними з основних форм експлуатації дітей, які постраждали від торгівлі людьми, що використовує Російська Федерація, є:

- усі форми сексуальної експлуатації;
- використання в порнобізнесі;
- незаконне усиновлення (удочеріння);
- використання у збройних конфліктах та інші форми торгівлі дітьми.

Практики викрадення і незаконної передачі українських дітей та їх використання (зокрема в зазначених злочинах) набули системного характеру й охоплюють широкий спектр дій, спрямованих, зокрема, на зміну їхнього правового та особистого статусу, зокрема, зміну особистих даних дітей, присвоєння їм нових імен та прізвищ, набуття ними російського громадянства, а також передачу до прийомних сімей без дотримання норм міжнародного права.

Документування цих злочинів є особливо складним через: зміну ідентифікаційних даних дитини; відсутність доступу до інформації на окупованих територіях; складність встановлення первинного статусу дитини (зокрема, наявності батьків та родинних зв'язків).

Надзвичайно важливою є співпраця з базами даних з пошуку дітей, зокрема з платформою «Дитина врятована», а також із реєстрами Червоного Хреста та Міжнародної служби розшуку, оскільки ці ресурси акумулюють і верифікують дані про зниклих, депортованих або евакуйованих осіб, особливо в умовах війни. Така співпраця дозволяє:

– **Уникнути хаосу:** Централізований обмін інформацією запобігає дублюванню зусиль різними волонтерськими чи державними групами та мінімізує ризик поширення фейків.

– **Швидкий пошук збігів:** Автоматизовані системи та професійні пошукові алгоритми здатні швидко зіставити дані (фотографії, обставини зникнення, прикмети) з різних джерел.

– **Захист прав дітей:** База «Дитина врятована» координує зусилля державних органів для розшуку дітей та документування злочинів, пов'язаних із їх депортацією.

– **Міжнародний масштаб:** Міжнародна служба пошуку та Червоний Хрест мають розгалужену мережу за межами України, що критично важливо для пошуку людей, яких примусово вивезли за кордон.

1.2.5. Сексуальне насильство стосовно дітей, пов'язане із збройною агресією Російської Федерації проти України

Важливо!

Відповідно до ЗУ «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій»¹⁸ сексуальне насильство, пов'язане із збройною агресією Російської Федерації проти України, – сексуальне насильство, скоєне проти будь-якої особи у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України починаючи з 20 лютого 2014 року, включаючи зґвалтування, примусову вагітність, примусову стерилізацію, примусовий аборт, примушування до зайняття проституцією, сексуальну експлуатацію, примушування до статевого акту з третьою особою, примушування до споглядання статевого акту, сексуальне рабство, торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації, примусове обрізання, примусову кастрацію, каліцтво або вчинення насильницьких дій над статевими органами, примусове оголення сексуального характеру, будь-яку іншу форму сексуального насильства, а також погрози та спроби його вчинення.

Кримінально-правова основа: сексуальне насильство щодо дітей охоплюється поняттям «порушення законів і звичаїв війни» і може бути кваліфіковано за ст. 438 КК України з обов'язковим урахуванням положень міжнародного гуманітарного права, у т.ч. ст. 8(2)(b)(xxii) та ст. 7(1)(g) Римського статуту МКС.

Важливо!

В умовах війни поширені різні форми сексуального насильства і вони не обмежуються тільки зґвалтуванням.

Так, у Міжнародному протоколі¹⁹ зазначаються наступні найпоширеніші форми сексуального насильства, перелік яких не є вичерпним: зґвалтування, зокрема вагінальне та анальне проникнення частиною тіла або об'єктом, або оральне проникнення статевим органом як порушника, так і жертви; погрози та спроби будь-якої форми зґвалтування або погрози та спроби інших сексуальних нападів; каліцтво жіночих геніталій, зокрема каліцтво піхви, статевих губ, клітора, каліцтво грудей та сосків, каліцтво або відсікання чоловічих геніталій, або інші типи насильства проти статевих органів; сексуальне рабство, зокрема шлюбне рабство або позашлюбне співжиття; сексуальне катування, зокрема ураження геніталій електричним струмом або стискання сосків, або примус дивитися на сексуальну наругу над партнером чи дитиною; примусова проституція; примусова вагітність; примусова стерилізація та примусовий аборт; примусове оголення тощо.

Ключовими викликами у роботі зі справами сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України (далі – СНПК) стосовно дітей, є:

– мінімізація кількості інтерв'ю та допитів – стандарт одного інтерв'ю;

¹⁸ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4067-20#Text>

¹⁹ https://nmc-vfpo.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/mizhnarodnyj-protokol-iz-dokumentuvannya-ta-rozsliduvannya-seksualnogo-nasylstva-v-konflikti-2017_compressed.pdf

- психологічний супровід (з урахуванням вибору дитиною статі психолога) на всіх етапах взаємодії з дитиною;
- стандарти медичного огляду та документування, розроблені ВООЗ;
- абсолютна конфіденційність – розголошення ідентифікуючих даних може знищити справу.

Важливо!

Публікація або поширення будь-якої інформації, що може ідентифікувати дитину, яка постраждала від сексуального насильства, є кримінальним злочином за ст. 6 Закону України «Про захист персональних даних» та може призвести до закриття кримінального провадження через неможливість отримати свідчення від дитини.

1.2.6. Використання дітей у пропаганді та інформаційна експлуатація

Кримінально-правова основа: ст. 438, 149 КК України; ст. 8(2)(b)(xxvi) Римського статуту (вербування та використання дітей у збройних силах). Використання дітей у пропаганді передбачає їх зйомку у відеоматеріалах, що виправдовують окупацію; залучення до «урочистих» заходів з нагоди нагородження та вшанування військових; примус до публічних заяв або «листів» на підтримку окупаційної влади.

Важливо: самі відеозаписи або публікації з дитиною, що використовуються у пропаганді, є потенційними доказами злочину, однак їх поширення для «викриття» заборонено – це призведе до повторної травматизації дитини та може позбавити матеріали доказової сили.

1.3. Психологічні аспекти роботи з інформацією про дітей та з дітьми

1.3.1. При викраденні дитини та\або незаконному позбавленні волі

Розлука дитини з близьким дорослим в умовах загрози є одним з найтяжчих психологічних переживань. Діти до 5 років особливо вразливі через несформовані когнітивні механізми для осмислення ситуації.

Діти, які пройшли через фільтраційні процедури, часто демонструють: крайнє мовчання та інгібіцію («завмирання»), гіперпильність і орієнтаційні реакції на нові стимули, регресивну поведінку (нетримання сечі, смоктання пальця у дітей старшого віку), дисоціативні епізоди, як захисну реакцію нервової системи.

Для фахівця та фахівчині, які проводять опитування: дитина може демонструвати підвищену конформність у відповідях, прагнення відповідати думкам і очікуванням дорослих, що може бути наслідком пережитого досвіду та адаптивною реакцією на пережитий стрес і втрату почуття безпеки. Під час опитування важливо використовувати відкриті запитання, уникати тиску та надавати дитині достатньо часу для відповіді.

1.3.2. При депортації та примусовому переміщенні дітей

Примусова зміна мови, імені, культурного середовища та громадянства завдає прямого удару по формуванню національної ідентичності.

Діти, переміщені на ворожій території, можуть демонструвати зовнішню адаптацію та навіть позитивне ставлення до нових фігур дорослих, що може бути проявом адаптаційного механізму виживання. При поверненні в Україну вони можуть відчувати провину, плутанину лояльності та труднощі реінтеграції.

Для фахівця та фахівчині, які проводять опитування: Під час документування заяв необхідно залучати психолога/гиню, який/яка здійснює оцінку контексту для диференціації вимушеної адаптації від справжніх переконань.

1.3.3. При використанні у пропаганді

Примусове залучення дітей до пропагандистської діяльності є формою психологічного насильства, яке спрямоване на переформатування системи цінностей, почуття ідентичності та групової приналежності дитини.

Для фахівця та фахівчині, які проводять опитування: Під час документування слід пам'ятати, що дитина може відчувати одночасно сором за участь, страх перед наслідками розповіді та плутанину, якщо внаслідок дисоціації не пам'ятає деталей подій. Це ускладнює процес відновлення і вимагає спеціалізованої психологічної підтримки.

1.3.4. При СНПК

СНПК є одним із найбільш травматизуючих злочинів і одним із найскладніших для документування. Ключовою вимогою в опитуванні дітей є стандарт одного інтерв'ю, оскільки повторне відтворення травматичних спогадів може зміцнювати ПТСР-реакцію. Психолог/психологиня мають бути присутніми на всіх етапах взаємодії з дитиною.

Для фахівця та фахівчині, які проводять опитування: Під час опитування дітей, які пережили сексуальне насильство, особливого значення набуває створення психологічно безпечного середовища.

Водночас визначальним критерієм має залишатися індивідуальне відчуття безпеки самої дитини. Також важливо пам'ятати, що зовнішньо спокійна поведінка, відсутність плачу або емоційно стримана розповідь не виключають важких психологічних наслідків пережитого насильства.

Важливо!

Необхідно враховувати побажання дитини щодо статі особи, яка буде проводити її опитування або здійснювати психологічний супровід.

А при опитуванні слід звертати увагу на поведінку дитини, що також може бути підтвердженням:

- у дітей до 5 років: нетипові знання про секс, страх або сором тіла;
- у 5–9 років: уникнення дотиків, регресивна поведінка, агресія до однолітків протилежної статі;

- у 9–13 років: ізоляція, акцент на сексуальному змісті, сексуалізована поведінка щодо інших;
- у 13–18 років: деструктивна поведінка, відмова від будь-яких розмов про стосунки.

1.3.5. При торгівлі дітьми та інших формах експлуатації

Дитина, яка постраждала від торгівлі людьми або інших форм експлуатації (у тому числі її незаконної передачі) може демонструвати лояльність до особи, яка здійснювала контроль або експлуатацію, виправдовувати її дії чи заперечувати факт завданої шкоди. Такі реакції можуть бути наслідком травматичної прив'язаності, страху, залежності або тривалого психологічного впливу.

Для фахівця та фахівчині, які проводять опитування: Під час опитування важливо уникати звинувачуваних формулювань та не інтерпретувати такі висловлювання як небажання співпрацювати. Необхідно пам'ятати, що відсутність у дитини усвідомлення себе як постраждалої особи не виключає факту експлуатації.

РОЗДІЛ 2. Конфіденційність інформації про дітей

2.1. Принцип найкращих інтересів дитини

Принцип найкращих інтересів дитини (best interests of the child), закріплений у ст. 3 Конвенції ООН про права дитини 1989 р. та ст. 7 Закону України «Про охорону дитинства»²⁰ 2001 р., є наріжним каменем усіх рішень, що стосуються дитини. У контексті кримінальних проваджень про воєнні злочини він означає:

- пріоритет безпеки та психологічного благополуччя дитини перед потребами слідства;
- обов'язковість індивідуальної оцінки ризиків для кожної конкретної дитини;
- необхідність залучення фахівців з психологічної підтримки;
- право дитини бути почутою у всіх рішеннях, що її стосуються (відповідно до рівня розвитку).

Цей принцип не означає, що збір доказів неможливий або що дитина не може брати участь у провадженні – він означає, що такий збір та участь мають бути організовані таким чином, щоб мінімізувати шкоду для дитини.

2.2. Чутливі персональні дані дитини

Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» (2010)²¹, персональними даними є будь-яка інформація, що стосується фізичної особи та дозволяє її ідентифікувати. До чутливих персональних даних, що потребують посиленого захисту, належать:

Категорія даних	Приклади	Рівень захисту
Ідентифікаційні дані	Ім'я, прізвище, дата та місце народження, номери документів	Суворо обмежений доступ
Дані про стан здоров'я	Медичні висновки, результати обстежень, опис травм	Максимально захищений
Дані про сексуальне насильство	Будь-яка інформація про факт, характер або обставини	Абсолютно конфіденційні
Фотографічні/відеоматеріали	Фото та відео, що зображають дитину, особливо у стані травми	Суворо обмежений доступ
Відомості про місцезнаходження	Адреса проживання/переховування дитини та її родини	Максимально захищений
Інформація про родинні зв'язки	Дані про батьків, братів/сестер, їхнє місцезнаходження	Суворо обмежений доступ
Покази (пояснення) дитини	Зміст показів (пояснень), аудіо/відеозаписи допитів	Максимально захищений

²⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>

²¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>

2.3. Ризики розголошення конфіденційної інформації

Наслідки несанкціонованого розголошення інформації про постраждалу дитину або дитину-свідка можуть бути невинними.

2.3.1. Безпекові ризики

Якщо особи, причетні до злочину, дізнаються про місцезнаходження дитини, характер її показань або рівень поінформованості – дитина і її родина опиняються у безпосередній небезпеці. Це особливо актуально, коли кривдники все ще перебувають на волі або мають доступ до мереж впливу.

У справах щодо торгівлі дітьми необхідно також враховувати, що кривдники можуть зберігати психологічний вплив на дитину навіть після її фізичного звільнення. Побоювання помсти щодо себе або членів сім'ї часто впливають на готовність дитини співпрацювати зі слідством. Тому будь-які рішення щодо поширення інформації мають прийматися з урахуванням не лише фізичної, а й психологічної безпеки дитини.

2.3.2. Ретравматизація

Публічне обговорення обставин злочину – у ЗМІ, соціальних мережах або серед колег – може стати причиною ретравматизації дитини. Неконтрольоване повторне нагадування про травматичні події здатне актуалізувати травматичні спогади, посилювати симптоми посттравматичного стресу та ускладнювати процес психологічного відновлення.

Особливої обережності потребує поширення інформації стосовно дітей, які пережили сексуальне насильство, торгівлю людьми або інші форми експлуатації, оскільки такі дії можуть посилювати почуття сорому, провини та втрати відчуття безпеки.

2.3.3. Юридичні ризики для провадження

Розголошення таємниці слідства, інформації про учасників та учасниць провадження або матеріалів справи до судового розгляду може: призвести до визнання доказів недопустимими (ст. 87 КПК України)²²; унеможливити отримання нових показань від дитини; стати підставою для оскарження вироку захисником.

2.4. Анонімізація та псевдонімізація

Анонімізація – це незворотне видалення або перетворення всіх ідентифікуючих елементів таким чином, що особа не може бути ідентифікована.

Псевдонімізація – заміна ідентифікуючих даних умовними позначеннями (кодами) при збереженні у захищеному місці ключа відповідності.

Практичні вимоги до анонімізації у документах та публічних матеріалах:

1. Замінити ім'я та прізвище на ініціали або умовне позначення (напр., «дитина Х», «Н.», «дитина, 10 р.»).

---

²² <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

2. Виключити або замаскувати географічні дані, що можуть ідентифікувати місце проживання або перебування.
3. Розмити або виключити фотографії, відео, а також будь-які фізичні ознаки, що дозволяють ідентифікувати особу.
4. Видалити або узагальнити дати та часові позначки, якщо вони є ідентифікуючими.
5. Перевірити текст на наявність прихованих ідентифікаторів (характерні деталі описів, згадки родичів тощо).

2.5. Психологічний аспект конфіденційності

Конфіденційність у роботі з дітьми, які пережили або стали свідками воєнного злочину, має глибоке психологічне значення.

Як зазначено у дослідженнях UNICEF (2023)²³ та Ради Європи (2021)²⁴, відчуття контролю над власною життєвою історією є ключовим фактором відновлення після травми. Дослідження травматичного досвіду демонструють, що втрата контролю є центральним ядром психотравми, а повторні порушення конфіденційності її посилюють.

2.5.1. Конфіденційність як фактор психологічної безпеки дитини

Для дитини розголошення інформації про неї означає:

- втрату контролю над власним досвідом;
- посилення почуття безпорадності;
- втрату довіри до себе та оточуючого середовища.

2.5.2. Психологічне благополуччя дитини оцінюється за трьома рівнями

(1) рівень безпеки – суб'єктивне відчуття дитиною фізичної та психологічної захищеності: відсутність симптомів гострого стресового розладу (ГСР), дисоціативних епізодів та суїцидального ризику;

(2) рівень функціонування – збережена здатність дитини до вікового функціонування у ключових сферах: соціальна взаємодія, навчання та пізнавальна діяльність, гра (для молодших дітей), базова емоційна регуляція;

(3) рівень резильєнтності та розвитку – здатність дитини до позитивної адаптації та вікового розвитку попри пережитий травматичний досвід; відсутність хронічного ПТСР, тривожних і депресивних розладів як необхідна, але недостатня умова – поряд із наявністю особистісних і соціальних ресурсів.

(Керівництво МПК з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки в умовах надзвичайної ситуації. Міжвідомчий постійний комітет (МПК) (2007)²⁵. Психічне здоров'я та психосоціальна підтримка в умовах надзвичайної ситуації. Женева: МПК)²⁶.

²³ <https://www.unicef.org/ukraine/media/43321/file/The%20summary%20report%20of%20the%20Su>

²⁴ <https://rm.coe.int/legal-analysis-ukr-web/1680a317f5>

²⁵ https://interagencystandingcommittee.org/sites/default/files/migrated/2017-05/iasc_mhpss_guidelines_ukrainian_0.pdf

²⁶ https://whocares-pss.info/wp-content/uploads/2025/01/IASC-2011-MHPSS-in-Emergency-Settings.-What-should-Protection-Programme-Managers-Know_in-ukr.pdf

2.5.3. Психологічна шкода від порушення конфіденційності

- ризик повторної травматизації;
- формування токсичного сорому та почуття провини (особливо у випадках сексуального насильства);
- вторинна віктимізація через реакції оточення;
- формування недовіри до дорослих та інституцій;
- ризик розвитку ПТСР, депресивних, тривожних, дисоціативних станів, соматичних проявів.

2.5.4. OSINT як специфічний психологічний ризик

Використання відкритих джерел, навіть частково анонімізованих, створює унікальні ризики:

- «вічність травми»: цифрові матеріали не зникають і можуть повторно активувати травматичні спогади;
- втрата контролю над поширенням матеріалів;
- ідентифікація через непрямі ознаки (обличчя, голос, контекст тощо).

Для фахівця та фахівчині, які працюють з дітьми:

Поведінкові індикатори дистресу в залежності від вікових особливостей дитини:

1) дошкільний вік (0–5 років)

- регресія до більш ранніх форм поведінки (нетримання сечі, смоктання пальця);
- залежна поведінка, чіплення за батьків, страх залишитись на самоті або спати в темряві тощо;
- втрата раніше набутих навичок;
- повторювана гра з елементами травматичної події.

2) молодший шкільний вік (6–11 років)

- порушення концентрації та успішності в навчанні;
- соматичні скарги без органічних причин (головний біль, біль у животі);
- непередбачувані емоції,
- «магічне мислення», почуття провини за те, що сталося.

3) підлітковий вік (12–17 років)

- екстерналізуюча поведінка (правопорушення, булінг, вживання алкоголю та психоактивних речовин);
- соціальна ізоляція та відсторонення;
- депресивні прояви, порушення образу тіла;
- суїцидальні думки та самошкодуюча поведінка.

РОЗДІЛ 3. Робота з інформацією у кримінальному провадженні

3.1. Правові засади обмеження доступу до інформації

Кримінальне провадження в Україні регулюється насамперед Кримінальним процесуальним кодексом України (КПК)²⁷. Стосовно інформації про дітей ключовими є такі положення:

– Ст. 222 КПК України – таємниця досудового розслідування: відомості, отримані в ході досудового розслідування, розголошенню не підлягають без дозволу слідчого або прокурора.

– Ст. 27 КПК – закриті судові провадження: суд вправі прийняти рішення про закритий судовий розгляд, зокрема коли це необхідно для забезпечення захисту малолітніх та неповнолітніх.

– Ст. 232 КПК – відеозаписи слідчих дій: допит дитини, яка є свідком або потерпілим, рекомендується проводити із застосуванням відеозапису та в спеціально обладнаному приміщенні.

– Ст. 226 КПК – особливості допиту малолітнього або неповнолітнього: обов'язкова присутність педагога, психолога або законного представника.

3.2. Доступ до інформації про дитину

Доступ до персональних даних дитини у рамках кримінального провадження повинен ґрунтуватися на принципі «необхідного знання»: кожна особа отримує лише ту інформацію, яка безпосередньо необхідна для виконання її функцій у провадженні:

Суб'єкт	Рівень доступу	Обмеження
Слідчі	Повний доступ до матеріалів справи	Нерозголошення третім особам; таємниця слідства
Прокурори	Повний доступ, процесуальний контроль	Нерозголошення без санкції суду
Психологи та психологині у справі	Доступ до психологічного профілю та показань	суворе дотримання етичних стандартів роботи та вимог кримінального процесу щодо нерозголошення
Соціальні працівники та працівниці	Доступ до інформації, необхідної для захисту дитини	Суворе обмеження передачі; документування кожного запиту
Медичний персонал	Доступ до медичних даних дитини	Медична таємниця; передача лише за запитом слідства

²⁷ https://whocares-pss.info/wp-content/uploads/2025/01/IASC-2011-MHPSS-in-Emergency-Settings-What-should-Protection-Programme-Managers-Know_in-ukr.pdf

Захисники та захисниці дитини (адвокат та адвокатка)	Доступ до матеріалів, що стосуються інтересів дитини	Адвокатська таємниця
Судово-медичні експертки та експерти	Доступ до матеріалів, необхідних для проведення експертизи	Збереження отриманих матеріалів; повернення після завершення

У випадках торгівлі дітьми особливого захисту потребує інформація про місце перебування дитини, склад сім'ї, навчальний заклад, маршрути пересування та інші дані, які можуть бути використані для встановлення контакту з дитиною або здійснення повторного впливу на неї.

3.3. Зберігання матеріалів про дітей

Усі матеріали кримінального провадження, що стосуються постраждалої дитини або дитини-свідка, мають зберігатися з дотриманням таких вимог:

- фізичні матеріали (паперові документи, фото, диски) – у сейфі або іншому захищеному сховищі з обмеженим доступом та журналом видачі;
- цифрові матеріали – на зашифрованих носіях або у захищених хмарних сховищах з двофакторною автентифікацією; ведення журналу доступу;
- аудіо/відеозаписи допитів – у захищених умовах; копії з відкритим доступом не допускаються;
- метадані цифрових доказів – зберігаються незмінюваними; будь-яка робота з файлами здійснюється лише з копіями;
- строки зберігання визначаються законодавством про архіви та кримінальне судочинство.

3.4. Передача даних між органами

Передача інформації між органами, залученими до провадження, має відповідати таким вимогам:

- будь-яка передача інформації про дитину здійснюється на підставі письмового запиту або санкції слідчого/прокурора;
- кожна передача фіксується у журналі з зазначенням: хто, кому, коли, який обсяг і яким чином передав інформацію;
- електронна передача здійснюється лише через захищені канали; забороняється використання особистих месенджерів (Telegram, WhatsApp тощо) для передачі ідентифікуючих даних;
- міжнародна передача даних (до МКС, ЄСПЛ тощо) вимагає окремого правового обґрунтування та підпорядковується угодам про захист персональних даних.

3.5 Психологічний аспект

Робота з інформацією у кримінальному провадженні має враховувати не лише юридичні, але й психологічні наслідки для дитини як у коротко- та й у довгостроковій перспективі її розвитку та спиратися на принципи:

1) травмочутливого підходу для збору та документування даних

Будь-яка інформація про дитину повинна:

- не провокувати повторне переживання травми;
- не використовуватись без необхідності;
- не циркулювати поза контрольованим середовищем.

2) оцінки психологічних ризиків при передачі даних

Навіть формально законна передача даних може призвести до:

- втрати довіри дитини до дорослого;
- відмови співпрацювати зі слідством;
- емоційної дестабілізації.

Особливо це стосується передачі відео допитів, описів насильства, фото/відео з місця події.

3) мінімальної експозиції

Рекомендується мінімізувати кількість осіб, які бачать матеріали; використовувати узагальнені описи замість деталей; уникати повторного перегляду відео допиту без необхідності.

Під час передачі інформації між суб'єктами міжвідомчої взаємодії важливо мінімізувати кількість випадків, коли дитина змушена повторно переказувати власну історію. Багаторазове відтворення досвіду експлуатації є одним із чинників вторинної травматизації та може призводити до погіршення психологічного стану дитини.

РОЗДІЛ 4. Типові помилки, що порушують конфіденційність

4.1. Публікація персональних даних у відкритих джерелах

Одна з найбільш поширених і руйнівних помилок – розміщення у відкритих ЗМІ, соціальних мережах або на веб сайтах організацій інформації, що ідентифікує постраждалу дитину або свідка. Це може відбуватися:

- через публікацію повних імен дітей у новинних репортажах про злочини;
- через завантаження фотографій дітей без їхньої згоди або згоди батьків;
- через необережні пости в особистих соціальних мережах фахівців, залучених до справи;
- через «успішні» звіти організацій з реальними фотографіями дітей «до» і «після» надання допомоги.

Реальна ситуація (знеособлена)

У 2022 р. одна з міжнародних НУО опублікувала фото постраждалої дитини – у своєму звіті для донорів. Фото містило розпізнавані риси обличчя та вказівку на населений пункт. Публікацію помітили родичі дитини в Росії, що призвело до тиску на сім'ю, яка залишилася на окупованій території. Слідчий, якому стало відомо про цей інцидент, констатував суттєві ускладнення у веденні справи через посилення страху очевидців перед ідентифікацією.

Психологічний аспект:

- втрата відчуття безпеки та контролю;
- втрата довіри до оточуючого середовища;
- страх публічного приниження;
- вторинна стигматизація громадою та соціального відторгнення;
- вплив на готовність свідчити.

Страх свідків перед ідентифікацією паралізує готовність давати показання, що створює ефект мовчання як психологічно обґрунтований захисний механізм.

4.2. Використання фотографій та відеоматеріалів з дітьми

Фотографії та відео є одними з найбільш «впізнаваних» ідентифікаторів. Навіть якщо ім'я дитини не згадується, її обличчя, одяг або фізичні особливості можуть дозволити кривдникам або стороннім особам ідентифікувати її.

Категорично заборонено:

- публікувати фотографії постраждалих дітей без анонімізації обличчя та ідентифікуючих деталей;
- використовувати фото дітей у рекламних чи фандрейзингових матеріалах без окремої і поінформованої згоди;

– поширювати відеозаписи допитів або медичних оглядів навіть у межах відомства без спеціального дозволу.

Допустимо (при дотриманні певних умов):

– публікація анонімізованих (з розмитим обличчям та змінами голосу) матеріалів у рамках інформаційних кампаній;

– використання фото та відео як доказів у закритому судовому засіданні;

– передача матеріалів МКС або іншим міжнародним органам відповідно до встановлених протоколів.

Психологічний аспект:

Фото/відео з дітьми можуть мати особливий вплив на психічні процеси:

– запускати механізм повторного переживання травми,

– формувати так звану травматичну ідентичність (порушувати самосприйняття,

– формувати уявлення про себе, як жертву, через досвід травми).

У випадках торгівлі дітьми особливо небезпечним є використання зображень, які можуть дозволити ідентифікувати дитину або обставини її експлуатації. Для багатьох постраждалих втрата контролю над власним образом є складовою травматичного досвіду, тому повторне поширення таких матеріалів може сприйматися як продовження порушення особистих меж.

4.3. Неконтрольований обмін інформацією

Практика показує, що витoki конфіденційної інформації часто відбуваються не через злочинний умисел, а через незнання або необережність:

– обговорення деталей справи в присутності неуповноважених осіб (наприклад, колег, що не ведуть цю справу);

– використання незахищених каналів зв'язку для передачі чутливої інформації;

– зберігання документів на незахищених персональних пристроях;

– відсутність чіткого переліку осіб, уповноважених знати ті чи інші відомості.

Типова помилка	Можливий наслідок	Правильна дія
Публікація у Facebook імені постраждалої дитини	Ідентифікація кривдником; ретравматизація; ризик безпеці	Використання умовних позначень; узгодження з прокурором/кою
Пересилання фото дитини у WhatsApp між колегами	Витік у незахищений канал; поширення без контролю	Захищені корпоративні канали; шифрування; протокол передачі
Журналіст/ка отримує доступ до матеріалів справи	Публікація ідентифікуючих даних; руйнування доказів у справі	Заборона на розголошення; акредитація; закриті засідання
Медичний висновок передається без запиту	Порушення медичної таємниці; недопустимість доказу	Передача лише за письмовим запитом слідчого
Обговорення справи у відкритому груповому чаті	Витік до кривдника або його оточення	Закриті протоколи внутрішнього зв'язку

Психологічний аспект:

Неконтрольований обмін інформацією між відомствами може мати непрямий, але суттєвий вплив на дитину, що може призвести до:

- руйнування почуття безпечних меж;
- зниження довіри до дорослого;
- небажання співпрацювати з інституціями.

БЛОК II

OSINT ТА МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ

Ефективна відповідь на злочини проти дітей під час збройної агресії Російської Федерації проти України потребує злагодженої міжвідомчої взаємодії, спільних протоколів, єдиних стандартів захисту конфіденційності та взаємного розуміння ролей і обмежень кожного та кожної з учасників процесу. Кожен та кожна, хто контактує з дитиною, яка пережила вплив воєнного злочину, має бути ретельно підготовленими, адже неправильні дії, навіть з найкращими намірами, можуть негативно позначитись на її стані.

РОЗДІЛ 5. Роль OSINT у розслідуванні злочинів проти дітей

5.1. Поняття та межі OSINT

OSINT (Open Source Intelligence – розвідка на основі відкритих джерел) – це систематичний збір, аналіз та синтез інформації, що є загальнодоступною або може бути отримана легальними методами без проникнення у захищені системи чи порушення законодавства.

У контексті розслідування воєнних злочинів OSINT охоплює:

- публікації та пости у соціальних мережах (Telegram, Facebook, VKontakte, Twitter/X, Instagram, TikTok);
- відеохостинги (YouTube, Telegram-канали, LiveJournal, VKontakte відео);
- новинні публікації та архіви ЗМІ;
- урядові та офіційні вебсайти, державні реєстри;
- супутникові знімки (Google Earth, Maxar, Planet Labs);
- геолокаційні дані та карти (Google Maps, Yandex Maps, OpenStreetMap);
- наукові та академічні бази даних;
- форуми, блоги та інтернет-архіви (Wayback Machine).

Berkeley Protocol (2022)

Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations, розроблений Університетом Каліфорнії (Берклі) та УВКПЛ ООН, є на сьогодні найбільш авторитетним міжнародним стандартом проведення OSINT-розслідувань для цілей правосуддя. Протокол містить методологічні вимоги до збору, верифікації та документування цифрових відкритих джерел. Він є обов'язковим орієнтиром для всіх, хто займається документуванням воєнних злочинів.

5.2. Джерела відкритої інформації, релевантні для злочинів проти дітей

Тип джерела	Що може містити	Обережності
Соціальні мережі (Facebook, VK, Telegram)	Повідомлення свідків, фото місць подій, визнання кривдників, оголошення про переміщення дітей	Верифікувати автентичність; зберігати з метаданими; не поширювати
Відеохостинги (YouTube, Rutube)	Відео обстрілів, пропагандистські матеріали, відеозаписи, «скріни», фото	Завантажувати за допомогою спеціальних інструментів з метаданими
Офіційні заяви та прес-конференції	Визнання посадових осіб щодо програм переміщення дітей	Архівувати у форматі, що підтверджує автентичність
Супутникові знімки	До/після атаки на школи/лікарні; місця збору дітей	Використовувати платформи з верифікацією (Maxar, Planet)
Сайти усиновлення та соцмереж. групи	Оголошення про «доступних» дітей; фото незаконно переміщених дітей	Зберігати негайно (сайти закриваються); не взаємодіяти
Новинні архіви (ЗМІ)	Репортажі, що підтверджують факти та хронологію злочинів	Верифікувати джерело; зберігати оригінальну версію
Фільтраційні бази / реєстри	Відомості про проходження фільтрації, дати, місця	Отримувати через офіційні канали (ICRC, UNHCR)

5.3. Коли OSINT є важливим

OSINT є особливо цінним у таких ситуаціях:

- відсутність фізичного доступу до місця злочину (окупована територія, активні бойові дії);
- необхідність встановлення контексту та хронології подій у доповнення до свідчень;
- підтвердження або спростування показань свідків та підозрюваних;
- ідентифікація підозрюваних та встановлення їхньої причетності до конкретних подій;
- встановлення місцезнаходження переміщених дітей через публікації у відкритих джерелах;
- документування системних злочинів (наприклад, програм депортації), що не залишають фізичних слідів.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ стосовно злочинів проти дітей:

При OSINT-пошуку інформації, пов'язаної з дітьми, слідчий або дослідник може натрапити на матеріали, що мають ознаки дитячої порнографії або матеріалів сексуальної експлуатації.

У такому випадку **КАТЕГОРИЧНО ЗАБОРОНЕНО** завантажувати такі матеріали або зберігати їх на власних пристроях. Необхідно негайно зафіксувати URL та метадані без відкриття матеріалів і передати інформацію до спеціалізованого підрозділу.

РОЗДІЛ 6. Алгоритм використання OSINT

6.1. Загальні принципи алгоритму

Використання OSINT у кримінальному провадженні має відповідати вимогам як ефективного розслідування, так і процесуального законодавства. Будь-яка інформація, зібрана з відкритих джерел, щоб стати допустимим доказом, повинна пройти повний цикл: від виявлення – через верифікацію – до процесуального оформлення. Пропуск будь-якого етапу може зробити доказ недопустимим або ненадійним.

6.2. Етап 1: Пошук інформації

Підготовка до пошуку

Перед початком OSINT-пошуку необхідно:

- чітко визначити, яку конкретну інформацію ви шукаєте (факт, особу, місце, час);
- ідентифікувати ймовірні платформи та типи джерел;
- налаштувати робоче середовище: ізольований браузер (наприклад, Firefox з плагінами OSINT), VPN (для безпеки, а не для анонімності), спеціалізовані OSINT-інструменти;
- встановити чіткі межі пошуку: що є в рамках завдання, а що – ні;
- зробити запис у журналі розслідування: дату, мету, методи пошуку.

Інструменти пошуку:

- Google Dorks – розширений пошук Google зі спеціальними операторами.
- TweetDeck / Twitter Advanced Search – для пошуку у соцмережах.
- Maltego – графічний аналіз зв'язків між даними.
- Shodan – пошук у пристроях, підключених до Інтернету.
- IntelTechniques.com – набір безкоштовних OSINT-інструментів.
- Wayback Machine (archive.org) – архіви вебсторінок.
- Bellingscat Online Investigation Toolkit – спеціалізовані інструменти для журналістів і слідчих.

6.3. Етап 2: Первинна перевірка

Не всі знайдені матеріали є автентичними або релевантними. Первинна перевірка передбачає такі кроки:

1. Визначення типу та платформи контенту:
  - становлення платформи походження матеріалу;
  - класифікація типу контенту: пост, відео, документ тощо.
2. Попередня оцінка достовірності джерела:
  - перевірка облікового запису (верифікація, дата створення);
  - аналіз історії активності акаунта;
  - відповідність тематики профілю опублікованому контенту.
3. Перевірка часових даних:
  - аналіз дати та часу публікації;
  - встановлення відповідності заявленому часу події.

4. Виявлення ознак маніпуляції:

- перевірка метаданих на невідповідності;
- аналіз ознак редагування або монтажу;
- виявлення розбіжностей у візуальних деталях фото/відео.

6.4. Етап 3: Верифікація

Верифікація – процес підтвердження автентичності матеріалу через незалежні методи (геолокація, хронологія, перехресні джерела)

Верифікація є серцем OSINT-методології. Матеріал вважається верифікованим, якщо підтверджені принаймні два незалежних критерії:

1. Геолокація – встановлення точного місця зйомки шляхом зіставлення візуальних орієнтирів із картографічними даними.

Орієнтири для аналізу: будівлі, рельєф, дорожні знаки, рослинність.

Інструменти: Google Earth Pro, SunCalc (визначення положення сонця/тіні), GeoGuessr для практики, Yandex Maps для об'єктів на окупованій території.

2. Хронологія (датування) – визначення або підтвердження часу зйомки на основі сукупності ознак.

Методи: аналіз EXIF-метаданих файлу; сезонний стан рослинності; положення сонця та довжина тіней (SunCalc); погодні умови на дату події; зіставлення з новинними повідомленнями та публікаціями.

EXIF – Exchangeable Image File Format – стандарт зберігання метаданих у файлах зображень.

Метадані – технічна інформація про файл (дата/час створення, GPS, автор, пристрій), автоматично записана у файл.

Перехресна верифікація – підтвердження одного й того самого факту через незалежні джерела.

Джерела перевірки: інші фото або відео того самого місця з різних ракурсів; свідчення очевидців; офіційні звіти; дані OSINT-організацій (Bellingcat, Molfar, група «Схема» тощо).

Приклад верифікації

Відео обстрілу дитячого будинку, виявлене у Telegram-каналі.

Крок 1: Геолокація – зіставлення видимих будівель з Google Maps підтверджує адресу.

Крок 2: Хронологія – аналіз тіней через SunCalc вказує на ранковий час; перевірка за WeatherSpark підтверджує умови освітлення.

Крок 3: Перехресна верифікація – аналогічне відео знайдено у двох інших Telegram-каналах з різних кутів.

Висновок: геолокація та хронологія підтверджені двома незалежними методами кожна.

6.5. Етап 4: Фіксація доказів

Фіксація є критичним етапом, що перетворює знайдений матеріал на потенційний доказ.

Ключові вимоги:

1. Зберегти оригінальний файл без жодних модифікацій; усі подальші дії – лише з копіями.
2. Зафіксувати URL та метадані за допомогою спеціалізованих інструментів (hunch.ly, Wayback Machine, Archive.is).
3. Обчислити та зафіксувати хеш-суму файлу (MD5, SHA-256) для підтвердження незмінності.

Хеш-сума (Hash) – унікальний цифровий «відбиток» файлу, що дозволяє підтвердити його незмінність. Будь-яка зміна файлу змінює хеш-суму.

4. Зробити повний скріншот сторінки з датою, URL та часом зйомки скріншоту.
5. Записати ланцюг доступу/зберігання доказів: хто, коли і за яких обставин виявив та зафіксував матеріал.

6.6. Етап 5: Процесуальне оформлення

Щоб OSINT-матеріал став допустимим доказом у кримінальному провадженні, він має бути оформлений відповідно до вимог КПК України:

1. Протокол огляду веб-сторінки або електронного доказу (ст. 99 КПК) – складається слідчим і є основним процесуальним документом.
2. Ухвала слідчого судді (у разі необхідності – ст. 162 КПК) – для отримання інформації від провайдерів або платформ.
3. Залучення спеціаліста або призначення комп'ютерно-технічної експертизи – для складних технічних питань автентичності цифрових доказів.
4. Долучення матеріалів до справи у вигляді речових доказів або документів (ст. 357 КПК).

РОЗДІЛ 7. Використання OSINT для доказування окремих видів злочинів

7.1. Зведена таблиця OSINT-доказів за видами злочинів

Вид злочину	Норма КК / МП	OSINT-докази	Методи фіксації для суду	Ключові ризики
Обстріли цивільних об'єктів (школи, лікарні)	Ст. 438 КК; ст. 8(2)(b) (ii) Римського статуту	Відео обстрілів, фото місця до/після, пости у соцмережах, офіційні заяви, супутникові знімки	Збереження оригінального файлу; хеш-сума; скріншот URL; протокол огляду електронного доказу	Маніпульовані відео; неправильна геолокація; втрата метаданих
Депортація дітей	Ст. 438 КК; ст. 49 ЖК-IV; ст. 8(2) (a)(vii) PC	Пости посадових осіб з визнанням, фото перевезення дітей, оголошення про «усиновлення», відеозвіти з таборів	Архівування сторінки через, приміром, Wayback Machine; скріншот з URL; копія відео з метаданими	Видалення оригіналів; зміна опису; закриття сторінок
Викрадення дітей	Ст. 146-147 КК; ст. 438 КК	Відео затримання/блокування, повідомлення свідків у соцмережах, дані фільтраційних процедур	Протокол огляду сторінки; збереження відео; геолокація місця зйомки	Анонімність свідків; небезпека для джерел
Торгівля дітьми та інші форми експлуатації	Ст. 149, 169 КК; Гаазька конвенція (1993)	Повідомлення свідків, фото, відео, оголошення на сайтах усиновлення, публікації прийомних сімей з фото, дані держреєстрів РФ та інша інформація	Негайне архівування; скріншоти з URL; метадані фото (EXIF)	Швидке видалення сторінок; зміна особистих даних дітей
Сексуальне насильство СНПК	Ст. 438 КК; ст. 8(2)(b) (xxii) PC	Повідомлення свідків, документи медичних організацій, аналіз розміщень підозрюваних	Суворий протокол; залучення спеціаліста; жодних публікацій	АБСОЛЮТНА конфіденційність; ніяких публікацій
Використання дітей у пропаганді	Ст. 438 КК; ст. 8(2)(b) (xxvi) PC	Пропагандистські відео, публікації держ ЗМІ, свідчення дітей під примусом	Архівування з метаданими; НЕ ПОШИРЮВАТИ самі відео	Повторна травматизація; ідентифікація дітей

7.2. Детальний аналіз OSINT-доказів депортації дітей

Оскільки депортація дітей є однією з найбільш задокументованих категорій злочинів та перебуває у фокусі розслідувань МКС, доцільно розглянути особливості застосування OSINT-методології для її документування.

7.2.1. Офіційні заяви як джерело доказів

Публічні заяви посадових осіб Російської Федерації, зокрема її президента путіна, становлять важливе джерело доказів, що підтверджують умисел і системний характер злочину. Зокрема, **заява путіна** про так званий «порятунок» українських дітей із подальшим їх переміщенням до сімей у Російської Федерації можуть розглядатися як свідчення цілеспрямованої політики.

Фіксація таких заяв передбачає збір і збереження:

- офіційних відеозаписів (зокрема пресконференцій, оприлюднених на kremlin.ru) з подальшим архівуванням (наприклад, через Wayback Machine);
- публікацій в офіційних акаунтах у соціальних мережах;
- новинних матеріалів із текстовими цитатами.

Кожна така заява може виступати доказом наявності умислу (mens rea) у розумінні практики МКС.

РОЗДІЛ 8. Робота з цифровими доказами

8.1. Метадані як доказова база

Метадані – це «дані про дані», технічна інформація, автоматично записана у файл під час його створення та редагування. У контексті цифрових доказів метадані можуть містити:

Вид метаданих	Де зберігаються	Що доводять
EXIF-дані фотографій	Всередині файлу зображення (jpg, tiff)	Дата і час зйомки; координати GPS; модель камери/телефону
Метадані відеофайлів	Заголовок відеофайлу (mp4, avi, mov)	Дата створення; GPS-координати; тривалість; роздільна здатність
Метадані документів	У форматах PDF, DOCX, XLSX	Автор; організація; дата створення та редагування; версії
HTTP-заголовки вебсторінок	На сервері вебсайту	Дата публікації; IP-адреса; геолокація сервера
Метадані соцмереж	На серверах платформи	Точний час публікації; ID пристрою; геотег; IP-адреса публікації

Важливо: метадані зберігаються лише у файлі в оригінальному форматі. Будь-яке перетворення (зміна формату, редагування, повторне збереження, надсилання через месенджер) знищує або змінює метадані. Тому першою дією при виявленні потенційного доказу має бути збереження оригінального файлу у незмінному вигляді.

8.2. Ланцюг зберігання доказів

Ланцюг зберігання доказів (chain of custody) – це задокументована послідовність всіх осіб, що мали доступ до доказу від моменту його виявлення до моменту представлення в суді. Порушення ланцюга зберігання може призвести до визнання доказу недопустимим.

Вимоги до ланцюга зберігання цифрових доказів:

- документування виявлення: хто знайшов, коли, де, за яких обставин, URL/шлях до файлу;
- обчислення хеш-суми (MD5, SHA-256) оригінального файлу до будь-яких дій з ним;
- зберігання оригіналу у незмінному вигляді; всі подальші дії – лише з верифікованими копіями;
- реєстрація кожної дії з доказом: хто, коли, що зробив, яка мета;
- зберігання у захищеному середовищі з обмеженим доступом;
- повторна перевірка хеш-суми перед поданням до суду.

8.3. Підготовка матеріалів для суду

При поданні цифрових доказів до суду необхідно підготувати:

- протокол огляду електронного доказу з детальним описом матеріалу, методів його виявлення та фіксації;
- технічний звіт спеціаліста або висновок комп'ютерно-технічної експертизи, що підтверджує автентичність матеріалу;
- документацію ланцюга зберігання: хто, коли і які дії вчиняв з матеріалом;
- оригінальний цифровий носій або верифіковану копію з підтвердженою хеш-сумою;
- результати геолокаційного та/або хронологічного аналізу у формі зрозумілої для суду презентації.

РОЗДІЛ 9. Міжвідомча взаємодія у справах щодо дітей

Законні представники та представниці дитини – батьки, усиновителі, батьки-вихователі, прийомні батьки, патронатні вихователі/ьки, опікуни/ки, піклувальники/ці, представники/ниці закладів, які виконують обов'язки опікунів/нок і піклувальників/ць (крім осіб, позбавлених стосовно дитини батьківських прав, а також бабусі, дідусі та інші родичі, навіть якщо вони проживають разом з дитиною, виховують її, якщо вони не є опікунами дитини).

Відповідно до статті 1 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», законними представниками дитини, розлученої із сім'єю є – орган опіки та піклування, опікуни та піклувальники, призначені відповідно до законодавства України, прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі/ниці, адміністрація закладу охорони здоров'я, навчального або іншого дитячого закладу.

Законними представниками/ницями особи віком до 18 років – один з батьків, усиновителів, дід чи баба, повнолітні брат чи сестра, опікуни чи піклувальники, призначені такими до прибуття в Україну, або інша повнолітня особа, яка до прибуття в Україну добровільно чи в силу звичаю країни походження взяла на себе відповідальність за виховання дитини.

9.1. Учасники та учасниці міжвідомчої взаємодії та їхні ролі

Ефективне розслідування злочинів Російської Федерації проти українських дітей вимагає злагодженої роботи широкого кола суб'єктів. Відсутність координації між ними призводить до дублювання та, що найважливіше, до повторної травматизації дитини.

Суб'єкт	Основні функції у справах щодо дітей	Ключові обмеження
Національна поліція / спеціалізовані підрозділи	Початкове документування, збір доказів, затримання підозрюваних, OSINT-пошук	Не проводять терапевтичні інтерв'ю
Офіс Генерального прокурора / Ювенальна прокуратура	Процесуальне керівництво слідством; підтримання обвинувачення; взаємодія з МКС	Пріоритет інтересів дитини над строками; узгодження всіх допитів
Служба у справах дітей / Органи опіки	Захист інтересів дитини; забезпечення тимчасового влаштування; юридичне представництво	Конфіденційність усіх даних; обмеження ЗМІ-доступу
Медичні працівники / Судмедексперти	Медичне документування травм; судово-медична експертиза; висновки для суду	Медична таємниця

Психологи / психотерапевти	Оцінка психологічного стану дитини; підготовка до опитування, опитування та психологічна підтримка під час допитів / психологічна реабілітація	суворе дотримання етичних стандартів; першочерговість найкращих інтересів дитини над потребами слідства
Соціальні служби (ЦНАП, ЦСССДМ)	Кризовий менеджмент; реінтеграція; оцінювання потреб дитини та її сім'ї, надання соціальних та/або адміністративних послуг сім'ї дитини	Обмежений доступ до матеріалів провадження
Міжнародні організації (ЮНІСЕФ, УВКПЛ, ICRC, IOM)	Технічна підтримка документування; захист; база даних зниклих дітей	Власні протоколи конфіденційності; нейтральність деяких організацій
НУО, що документують воєнні злочини	OSINT-документування; архіви; підтримка підготовки справ	Не мають слідчих повноважень; суворе дотримання протоколів конфіденційності

9.2. Принципи координації

Ефективна міжвідомча координація у справах про злочини проти дітей базується на таких принципах:

- Єдина точка координації: призначення конкретної особи (кейс-менеджера / куратора), відповідальної за координацію всіх взаємодій між відомствами.
- Принцип мінімальних інтерв'ю: дитина проходить лише ОДИН спільний допит, за присутності спеціаліста та представника прокуратури, з відеофіксацією (Барнахус-стандарт).
- Захищений інформаційний простір: єдина база даних з розмежуванням прав доступу для кожного учасника.
- Регулярні координаційні наради: між усіма суб'єктами з дотриманням протоколу конфіденційності.
- Бажано письмові протоколи взаємодії: чітке закріплення ролей, повноважень та обмежень кожного учасника.

Барнахус-модель

Барнахус (Barnahus, «Будинок дитини» в перекладі з ісландського) – модель координованого реагування на злочини проти дітей, розроблена в Ісландії у 1998 р. та адаптована у більшості скандинавських країн. Ключовий принцип: дитина не переходить від установи до установи – усі необхідні фахівці (слідчий, прокурор, психолог, медик, соціальний працівник) збираються в одному місці і дитина проходить лише один допит у безпечній обстановці. В Україні провадження Барнахусу відбувається з 2021 р. за підтримки міжнародних проектів.

9.3. Алгоритм взаємодії при виявленні постраждалої дитини

- Виявлення (0-2 год): первинна оцінка безпеки, виклик спеціалістів, забезпечення безпеки);
- Оперативна оцінка (до 72 год): оцінка стану, перша психологічна допомога, призначення психолога, первинний скринінг;
- Координація (до 5 днів): визначення плану взаємодії та ролей усіх суб'єктів, представлення психологом рекомендацій по взаємодії з дитиною;
- Підготовка дитини до опитування (пояснення дитині/законному представнику/представниці дитини процесу, стабілізація психологічного стану)
- Опитування дитини (за методикою «Зелена кімната», моделлю «Барнахус», з відеофіксацією процесу);
- Медичне та психологічне супроводження: стабілізація, звітування.
- Збір OSINT та суміжних доказів: паралельно з допитом, щоб верифікувати показання та доповнити доказову базу.
- Захист та реінтеграція: підтримка дитини та родини протягом усього провадження та після нього.

9.4. Алгоритм міжвідомчої взаємодії при виявленні дитини, яка постраждала або могла постраждати внаслідок воєнного злочину

1. Виявлення дитини та забезпечення невідкладної безпеки

Ким здійснюється: представниками гуманітарних організацій та будь-яким суб'єктом виявлення та/або організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Важливо!

Відповідно до Порядку забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження, затвердженого постановою КМУ від 01.06.2020 р. № 585, суб'єктами виявлення та/або організації соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, заклади освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, інші заклади та установи, зокрема структурні підрозділи держадміністрацій та виконавчих органів рад з питань освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі тощо, служби у справах дітей, центри соціальних служб, фахівці із соціальної роботи або інші надавачі соціальних послуг, органи Національної поліції, територіальні органи ДСНС та підпорядковані підрозділи, спеціалізовані установи з надання безоплатної первинної правової допомоги, регіональні та місцеві центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, бюро правової допомоги, суди, органи прокуратури, уповноважені органи з питань пробації, інші загальні та спеціалізовані служби підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі.

Основні дії:

- оцінка безпосередніх загроз життю та здоров'ю дитини;
- забезпечення фізичної безпеки дитини;
- повідомлення уповноважених органів;
- організація невідкладної медичної допомоги за потреби.

Результат етапу: дитина перебуває у безпечному середовищі, інформація передана відповідним службам.

2. Первинна міждисциплінарна оцінка потреб дитини

Ким здійснюється: психологом, соціальним працівником, представником служби у справах дітей, медичним працівником (за потреби).

Основні дії:

- оцінка фізичного та психологічного стану дитини;
- виявлення нагальних потреб;
- надання першої психологічної допомоги;
- визначення потреби в медичному втручанні;
- збір базової інформації про обставини події.

Результат етапу: сформовано первинне розуміння потреб дитини та визначено необхідні заходи підтримки.

3. Призначення координатора випадку та організація міжвідомчої взаємодії

Ким здійснюється: органом, відповідальним за захист прав дитини (залежно від обставин – служба у справах дітей, орган досудового розслідування або міждисциплінарна команда).

Координація забезпечується шляхом:

- визначення відповідальної особи (координатора випадку);
- проведення міжвідомчої наради;
- узгодження ролей всіх залучених фахівців;
- визначення єдиного плану роботи з дитиною;
- уникнення дублювання опитувань та повторної травматизації.

Результат етапу: затверджено план взаємодії та визначено відповідальних осіб.

4. Підготовка дитини до процесуальних дій

Ким здійснюється: слідчим, прокурором, психологом, іншими членами міждисциплінарної команди.

Організаційно-процесуальна підготовка:

- визначення часу, місця та формату проведення опитування;
- забезпечення облаштування безпечного для дитини простору (прогнозовано-го, підготовленого, комфортного, без можливості втручання сторонніх осіб) ;
- організація відеофіксації;
- узгодження участі всіх необхідних фахівців;
- визначення переліку питань та порядку їх постановки;
- ознайомлення законного представника з особливостями проведення процедури.

Психологічна підготовка:

- оцінка психологічного стану дитини та її готовності до участі в опитуванні;
- виявлення факторів, які можуть ускладнювати комунікацію;
- надання дитині зрозумілої інформації про процедуру;
- застосування технік стабілізації емоційного стану;
- надання рекомендацій щодо особливостей взаємодії з конкретною дитиною.

Результат етапу: створено безпечні умови для проведення опитування з урахуванням віку, потреб та стану дитини.

5. Проведення опитування дитини

Ким здійснюється: безпосередньо психологом за участю інших учасників, передбачених вимогами чинного законодавства.

Основні дії:

- проведення опитування у дружньому до дитини середовищі;
- використання методики «Зелена кімната», моделі «Барнахус»;
- відеофіксація опитування;
- мінімізація кількості повторних допитів.

Результат етапу: отримано процесуально допустимі свідчення дитини із мінімальним ризиком ретравматизації.

6. Паралельне документування та збір доказів

Ким здійснюється: слідчими, прокурорами, OSINT-аналітиками, експертами та іншими уповноваженими суб'єктами.

Основні дії:

- збір цифрових, документальних та речових доказів;
- аналіз відкритих джерел інформації;
- перевірка та верифікація отриманих свідчень;
- формування цілісної доказової бази.

Результат етапу: підтвердження або уточнення відомостей, отриманих під час опитування дитини.

7. Медичний, психологічний та соціальний супровід

Ким здійснюється: психологами, медичними працівниками, соціальними службами, службами у справах дітей.

Основні дії:

- кризова та довгострокова психологічна підтримка;
- медична допомога та реабілітація;
- оцінка змін у стані дитини;
- підтримка сім'ї або законних представників.

Результат етапу: забезпечено безперервний супровід та відновлення благополуччя дитини.

8. Захист прав дитини та реінтеграція

Ким здійснюється: органом, відповідальним за захист прав дитини (залежно від обставин – служба у справах дітей, орган досудового розслідування або міждисциплінарна команда).

Основні дії:

- моніторинг дотримання прав та найкращих інтересів дитини;
- підтримка під час кримінального провадження;
- сприяння поверненню до навчання, соціального середовища та звичного життя;
- організація довготривалої підтримки за потреби.

Результат етапу: відновлення відчуття безпеки, соціального функціонування та стабільності життя дитини.

РОЗДІЛ 10. ПРАКТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ

10.1. Чек-лист використання OSINT (приблизний)

✓	ЧЕК-ЛИСТ: OSINT-розслідування у справах про злочини проти дітей
☐	Визначено конкретну мету пошуку та що саме шукаєте
☐	Встановлено ізольоване робоче середовище (окремий браузер, VPN, знеособлений акаунт)
☐	Жодних персональних акаунтів не використовується для OSINT-пошуку
☐	Всі дії фіксуються у журналі розслідування (дата, час, метод, результат)
☐	При виявленні матеріалу: перш за все зафіксувати URL та метадані (до завантаження)
☐	Хеш-сума файлу обчислена та записана ПЕРЕД будь-якими діями
☐	Оригінальний файл збережений у незмінному вигляді на захищеному носії
☐	Проведена геолокаційна верифікація (зіставлення з супутниковими знімками)
☐	Проведена хронологічна верифікація (аналіз тіней, метадані, перехресні джерела)
☐	Матеріал підтверджений мінімум двома незалежними джерелами
☐	Складений протокол огляду електронного доказу відповідно до ст. 99 КПК
☐	Залучений спеціаліст або призначена експертиза (у разі складних технічних питань)
☐	Ланцюг зберігання доказів задокументований від моменту виявлення
☐	Матеріали, що ідентифікують дитину, НІКОЛИ не передавалися незахищеними каналами
☐	Будь-які матеріали із CRSV-контентом передані до спеціалізованого підрозділу без завантаження

10.2. Чек-лист захисту конфіденційності

✓	ЧЕК-ЛИСТ: Конфіденційність у справах про злочини проти дітей
☐	Всі матеріали справи зберігаються у захищеному середовищі з обмеженим доступом
☐	Список осіб з доступом до інформації про дитину задокументований та актуальний
☐	Будь-яка передача інформації фіксується у журналі з підписом одержувача
☐	Особисті дані дитини НІКОЛИ не передаються через незахищені месенджери
☐	Публікації про справу узгоджені з прокурором і не містять ідентифікуючих даних
☐	Фотографії дитини знеособлені (розмиті обличчя, прибрані ідентифікатори)
☐	Психолог/ня залучений до всіх контактів з дитиною
☐	Принцип 'необхідного знання' застосовується до кожної особи в команді

☐	Дитина та її родина поінформовані про те, хто має доступ до інформації
☐	Механізм оскарження дій суб'єктів доступний дитині та її представникам
☐	Усі зовнішні партнери (НУО, медіа) підписали угоди про конфіденційність
☐	Матеріали закриті від публічного доступу

10.3. Чек-лист фіксації цифрових доказів

✓	ЧЕК-ЛИСТ: Фіксація цифрових доказів
☐	URL / адреса сторінки зафіксована у повному вигляді
☐	Дата та час фіксації записані з точністю до хвилини (час UTC)
☐	Скріншот повної сторінки зроблений інструментом (не просто PrintScreen) – містить URL
☐	Оригінальний файл (відео, фото, документ) завантажений з метаданими
☐	Хеш-сума MD5 та SHA-256 обчислені та записані
☐	Сторінка заархівована через archive.org або archive.is
☐	Метадані файлу (EXIF, відеозаголовок) виправлені та задокументовані
☐	Файл збережений у оригінальному форматі без конвертації
☐	Файл розміщений на захищеному носії з журналом доступу
☐	Протокол огляду електронного доказу складений відповідно до вимог КПК
☐	Ланцюг зберігання задокументований: виявив – зафіксував – передав (дати, підписи)
☐	Дублюючі копії зберігаються на двох незалежних носіях

ДОДАТОК А. ПРОТОКОЛ ОГЛЯДУ ВЕБ-СТОРІНКИ

Документ є зразком і підлягає адаптації до конкретних обставин провадження.

ПРОТОКОЛ ОГЛЯДУ ВЕБ-СТОРІНКИ	
Номер кримінального провадження:	_____
Дата складання протоколу:	«__» _____ 202__ р.
Час початку огляду:	_____ год. _____ хв.
Час закінчення огляду:	_____ год. _____ хв.
Слідчий/ча (ПІБ, посада, підрозділ):	_____
Спеціаліст/ка (ПІБ, кваліфікація):	_____
URL вебсторінки, що оглядається:	_____
Дата та час публікації матеріалу:	_____
Назва платформи / вебсайту:	_____
Автор/обліковий запис:	_____
Опис вмісту вебсторінки:	_____
Метод фіксації:	☐ Скріншот ☐ Архівування (archive.org) ☐ Завантаження файлу
Хеш-сума файлу:	_____
Ім'я файлу та шлях зберігання:	_____
Додатки до протоколу:	☐ Скріншоти ☐ Файли ☐ Звіт архівування
Підпис слідчого/чої:	_____
Підпис спеціаліста/ки:	_____

ДОДАТОК Б. ПРИКЛАД ФІКСАЦІЇ ЦИФРОВОГО ДОКАЗУ

Нижче наведено приклад заповненого аркуша фіксації цифрового доказу на основі Berkeley Protocol.

Поле	Значення (приклад)
ID доказу:	UA-2024-KH-0042-OSINT-001
Тип доказу:	Відеофайл
Джерело:	Telegram-канал @prikklad_kanal
URL:	https://t.me/prikklad_kanal/1234
Дата та час публікації:	15.03.2024, 09:47
Дата та час фіксації:	15.03.2024, 14:23
Ким зафіксовано	Іваненко І.І., слідчий відділу № 1, ГУНП в Харківській обл.

Метод фіксації:	Завантаження через yt-dlp; архівування через archive.is
Ім'я файлу:	UA-2024-KH-0042_telegram_15032024.mp4
Хеш MD5:	d41d8cd98f00b204e9800998ecf8427e
Хеш SHA-256:	e3b0c44298fc1c149afbf4c8996fb92427ae41e4649b934ca495991b7852b855
Результат геолокації:	Підтверджено: вул. Шкільна, м. Харків (52.9651° N, 36.2310° E)
Результат хронологічної верифікації:	Підтверджено: час зйомки відповідає 09:30-10:00 15.03.2024
Перехресна верифікація:	Аналогічне відео виявлено у 2 інших джерелах (ID: OSINT-002, OSINT-003)
Стан файлу:	Незмінний оригінал; копії: CD-диск (сейф відділу), захищений сервер
Подальші дії:	Призначена комп'ютерно-технічна експертиза; долучено до матеріалів справи

ДОДАТОК В.

**ЧЕК-ЛИСТ ПСИХОЛОГА/ПСИХОЛОГІНІ
ПЕРЕД ПРОВЕДЕННЯМ ОПИТУВАННЯ ДИТИНИ/ЗАКОННОГО
ПРЕДСТАВНИКА/ПРЕДСТАВНИЦІ ДИТИНИ**

- ☐ Проведена первинна психологічна оцінка стану дитини
- ☐ Визначений рівень розвитку дитини та її здатність до вербального спілкування
- ☐ Оцінений рівень тривоги та готовності до комунікації з дорослими
- ☐ Підготовлено безпечне, нейтральне середовище для опитування
- ☐ Слідчий проінформований про психологічні особливості конкретної дитини
- ☐ Дитині/законному представнику/представниці дитини пояснено процес, надано відповіді на запитання та необхідні роз'яснення
- ☐ Психологічний стан дитини стабілізовано

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Міжнародне право та офіційні документи

1. Конвенція ООН про права дитини (1989). Ратифікована Україною 27.02.1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588.
3. Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи до них. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154.
4. Резолюція РБ ООН 1612 (2005) про дітей у збройних конфліктах. URL: [https://undocs.org/S/RES/1612\(2005\)](https://undocs.org/S/RES/1612(2005)).
5. OHCHR / UC Berkeley School of Law. Berkeley Protocol on Digital Open Source Investigations (2nd ed., 2022). URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/2022-04/OHCHR_BerkeleyProtocol.pdf.

Законодавство України

6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
8. Закон України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
9. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

Наукові публікації та методичні матеріали

10. ЮНІСЕФ Україна. Ситуаційний аналіз становища дітей в Україні в умовах збройного конфлікту. Київ: UNICEF, 2023.
11. Council of Europe. Barnahus: How to make it work. Practical guidance notes (2021). URL: <https://www.coe.int>.
12. УВКПЛ ООН. Доповідь Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні (2022-2024). URL: <https://ukraine.un.org>.
13. International Criminal Court. Elements of Crimes (2011). URL: <https://www.icc-cpi.int>.
14. Bellingcat. Bellingcat Online Investigation Toolkit. URL: <https://bit.ly/bcattools>.
15. Human Rights Watch. «We Had No Choice»: 'Filtration' and the Crime of Forcibly Transferring Ukrainian Civilians. 2022. URL: <https://www.hrw.org>.
16. IHL (ICRC). Rule 135: Children // Customary IHL Database. URL: <https://ihl-databases.icrc.org>.
17. Діти війни. Депортовані, у розшуку, розшукані діти. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>.

ПРАКТИЧНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОПЕРЕВІРКИ

ДОДАТОК Г.

ПРАКТИЧНИЙ ТЕСТ І ВПРАВИ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ЗНАНЬ ТА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК У РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Блок 1. Конфіденційність та захист даних дитини

1. Яким є принцип, що визначає пріоритетність у всіх рішеннях щодо дитини у кримінальному провадженні?

- а) принцип неухильного документування
- б) принцип найкращих інтересів дитини
- в) принцип ефективності провадження
- г) принцип публічності судочинства

Правильна відповідь: б)

Жодні докази та процесуальні інтереси не мають переважати над безпекою та добробутом дитини (ст. 3 Конвенції ООН про права дитини).

2. Що розуміється під ретравматизацією у контексті роботи з дітьми – постраждалими від воєнних злочинів?

- а) фізичне пошкодження під час огляду
- б) повторне переживання травматичного досвіду внаслідок дій фахівця або зовнішніх стимулів
- в) відмова від психологічної допомоги
- г) погіршення фізичного стану дитини

Правильна відповідь: б)

Повторне переживання травматичного досвіду (може бути більш інтенсивне, ніж первинне), що може бути спровоковане некоректними запитаннями, показом фотографій з місця події, присутністю великої кількості незнайомих дорослих тощо.

3. Яка з наведених дій є грубим порушенням конфіденційності дитини?

- а) внесення даних дитини до захищеної системи з обмеженим доступом
- б) передача інформації про дитину колезі через публічний месенджер
- в) знеособлення даних перед підготовкою звіту
- г) зберігання матеріалів у сейфі з обмеженим доступом

Правильна відповідь: б)

Передача ідентифікуючих даних через незахищений публічний канал є прямим порушенням Закону України «Про захист персональних даних» і може призвести до ідентифікації дитини та загроз її безпеці.

Блок 2. Психологічні аспекти роботи з дітьми

1. Яка з наведених реакцій дитини є нормальною реакцією на травму?

- а) регрес у поведінці (нічне нетримання сечі у старшої дитини, страх темряви)
- б) погіршення успішності у школі
- в) соціальне відчуження та небажання спілкуватися
- г) усі перераховані

Правильна відповідь: г)

Усі перераховані реакції є нормальними реакціями на ненормальні обставини. Їх наявність свідчить про те, що психіка дитини намагається впоратися з перевантаженням. Патологізація цих реакцій може посилити стан дитини.

2. Які запитання є неприпустимими під час первинного контакту з дитиною – постраждалою від воєнних злочинів?

- а) «Як тебе звати?»
- б) «Ти голодний/голодна?»
- в) «Вони тебе били, чи не так?»
- г) «Де тобі зручно сидіти?»

Правильна відповідь: в)

«Вони тебе били, чи не так?» є навідним запитанням, що містить відповідь, а також прямо відсилає до травматичного досвіду дитини.

3. Яке з тверджень про ПТСР у дітей є хибним?

- а) ПТСР може проявлятися через місяці або роки після травматичної події.
- б) У дітей ПТСР завжди виявляється так само, як у дорослих.
- в) Дитина може «повторно програвати» травму у грі.
- г) Симптоми ПТСР можуть включати регрес у розвитку.

Правильна відповідь: б)

Це хибне твердження. ПТСР у дітей часто проявляється інакше, ніж у дорослих: через регресивну поведінку, рольові ігри з відтворенням травматичних сцен, соматичні скарги, порушення сну та поведінкові зміни.

Блок 3. Міжвідомча взаємодія та роль психолога

1. У якому разі психолог може бути присутнім під час опитування дитини слідчим?

- а) Завжди, якщо слідчий вважає це корисним
- б) Якщо є відповідна процесуальна підстава і це відповідає інтересам дитини
- в) Лише якщо дитина особисто просить про це
- г) Ніколи – психолог і слідчий не можуть бути одночасно присутні

Правильна відповідь: б)

КПК України передбачає обов'язкову участь педагога або психолога під час допиту неповнолітнього свідка (ст. 226 КПК).

2. Хто визначає момент, коли дитина психологічно готова до участі у слідчих діях?

- а) слідчий, виходячи з потреб провадження
- б) батьки або законні представники дитини
- в) психолог, на підставі оцінки психологічного стану дитини
- г) прокурор

Правильна відповідь: в)

Психологічна готовність дитини до участі у слідчих діях визначається психологом на підставі оцінки її стану.

Блок 4. Короткі практичні завдання

Завдання 1. Прочитайте кожне запитання. Визначте: є воно навідним (Н) чи відкритим (В)?

№	запитання	тип (Н/В)
1	Він же вдарив тебе, правда?	
2	Розкажи мені, що трапилося.	

3	Ти ж бачила це на власні очі?	
4	Як ти себе почуваєш зараз?	
5	Це сталося вдень, так?	
6	Що ти пам'ятаєш з того дня?	

Завдання 2. Прочитайте опис дій фахівця. Знайдіть і назвіть не менше трьох помилок:

Опис:

Слідчий увійшов до кімнати разом із двома колегами. На столі лежав планшет із матеріалами справи. Він звернувся до 8-річного хлопчика: «Привіт! Ми тут, щоб тебе захистити. Розкажи нам усе, що бачив того дня, і більше нікому не треба буде це питати. Ти ж хочеш, щоб поганих людей покарали?» Коли хлопчик замовчав, слідчий додав: «Не бійся, тут усі свої».

Завдання 3. Вправа «Зупинись і перевір»

Мета: Сформувати звичку перевіряти власні дії на предмет дотримання конфіденційності дитини

Опишіть (письмово) одну реальну або типову ситуацію зі своєї практики, де Ви передали або отримали інформацію про дитину. Потім дайте відповіді на питання:

- 1) Хто ще, крім мене, знав про цю інформацію? Чи всі вони мали на це право?
- 2) Через який канал передавалася інформація? Чи був він захищеним?
- 3) Чи була згода дитини (або законного представника) на передачу цих даних?
- 4) Що я зробив(ла) би інакше сьогодні?

ДОДАТОК Д.

**П'ЯТЬ ПРАКТИЧНИХ ВПРАВ ДЛЯ ЗАКРІПЛЕННЯ ТА
ЗАСТОСУВАННЯ ЗНАНЬ У РОБОТІ СЛІДЧИХ, ПРОКУРОРІВ,
СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ І ПСИХОЛОГІВ У СПРАВАХ ПРО
ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДІТЕЙ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

	1. ТЕСТ ІЗ ВИБОРОМ ВІДПОВІДІ Ризики порушення конфіденційності постраждалої дитини Орієнтовний час: 5 хвилин Розділ посібника: 3.3-3.4
СИТУАЦІЯ Журналіст звертається до соціального працівника з проханням надати фото та ім'я дитини, яка була евакуйована з окупованої території та перебуває під опікою органів захисту. Журналіст пояснює, що хоче зробити «позитивний матеріал про порятунок дітей» і запевняє, що розміє обличчя. Досудове провадження тривають.	

Яка дія соціального працівника є правомірною відповідно до норм КПК України та Закону «Про захист персональних даних»?

Оберіть одну правильну відповідь. Позначте вибраний варіант.

А. Надати розмите фото та замінити ім'я псевдонімом – журналіст все одно не зможе ідентифікувати дитину.

Б. Відмовити у наданні будь-якої інформації та роз'яснити, що доступ до матеріалів справи можливий лише за дозволом слідчого або прокурора відповідно до ст. 222 КПК.

В. Надати загальну інформацію без конкретики – назву регіону та вік дитини – оскільки це не є ідентифікуючими даними.

Г. Перенаправити журналіста до речника поліції, передавши йому файл із матеріалами для підготовки відповіді.

Моя відповідь: _____

НОТАТКИ / ОБГРУНТУВАННЯ ВИБОРУ

	2. ВСТАНОВЛЕННЯ ПОСЛІДОВНОСТІ Алгоритм OSINT: правильний порядок дій при фіксації цифрового доказу Орієнтовний час: 7 хвилин Розділ посібника: 6-8, Berkeley Protocol
СИТУАЦІЯ Слідчий виявив у Telegram-каналі відеозапис обстрілу школи. Відео потенційно містить докази воєнного злочину. Необхідно правильно зафіксувати цей матеріал відповідно до Berkeley Protocol та вимог КПК України.	

Розставте кроки фіксації цифрового доказу у правильній хронологічній послідовності. Впишіть літеру кроку в пронумеровані рядки праворуч.

Підказка: спочатку фіксація без змін → збереження → підтвердження автентичності → верифікація → процесуальне оформлення.

КРОКИ ДЛЯ ВПОРЯДКУВАННЯ

- А. Завантажити відео та передати колегам для перегляду
- Б. Зафіксувати URL та час публікації без завантаження файлу
- В. Скласти протокол огляду електронного доказу (ст. 99 КПК) та долучити до матеріалів справи
- Г. Зберегти оригінальний файл без змін та обчислити хеш-суму (MD5/SHA-256)
- Д. Провести геолокаційну та хронологічну верифікацію
- Е. Перетворити файл у зручний формат для перегляду

ПРАВИЛЬНА ПОСЛІДОВНІСТЬ

Крок: ____

Крок: ____

Крок: ____

Крок: ____

⚠ *Зверніть увагу: два кроки з переліку є неправильними й не мають входити до послідовності.*

НОТАТКИ / ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ

	3. СИТУАЦІЙНЕ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ · 3 КРОКИ Міжвідомча взаємодія при виявленні постраждалої дитини Орієнтовний час: 8 хвилин Розділ посібника: 1.1, 3.3-3.4, 9.2
СКЛАДНИЙ СЦЕНАРІЙ Дитина 9 років доставлена до лікарні після фільтраційних процедур. Дитина мовчить, демонструє «завмирання», страх при контакті з дорослими. Слідчий хоче провести допит негайно, медик – здійснити огляд, психолог – оцінити стан. Батьки відсутні.	

Для кожного кроку сценарію оберіть одну правильну дію (А, Б, В або Г). Позначте вибраний варіант у полі «Моя відповідь».

Крок 1 Перші 2 години після виявлення дитини

Слідчий наполягає на негайному допиті дитини щодо обставин фільтрації. Ваші дії як координатора справи?

- А** Дозволити допит – докази можуть бути втрачені
- Б** Зупинити допит. Надати першу психологічну допомогу. Допит – не раніше 72 годин і лише після оцінки стану психологом
- В** Провести ненав'язливо розмову зі слідчим без офіційного допиту
- Г** Почекати повернення батьків, нічого не робити

Моя відповідь (крок 1): _____

Крок 2 Оперативна оцінка (до 48 год)

Медик хоче провести повний судово-медичний огляд та передати висновок дослідження у відкритий відомчий чат для оперативного інформування.

- А** Дозволити передачу у чат – це лише між колегами
- Б** Заборонити передачу у відкритий чат. Медичний висновок – лише захищеними каналами, за письмовим запитом слідчого (ст. 222 КПК)
- В** Передати лише частину – загальний висновок без деталей
- Г** Відкласти передачу до завершення огляду

Моя відповідь (крок 2): _____

Крок 3 Підготовка до опитування дитини (після стабілізації стану)

Психолог рекомендує провести опитування за моделлю «Барнахус». Прокурор наполягає на звичайному допиті швидко для економії часу. Як вчинити?

- А** Погодитись з прокурором – ефективність розслідування важливіша
- Б** Провести два окремих опитування – для психолога і для слідства
- В** Наполягати на проведенні допиту за відповідною моделлю у безпечному середовищі з психологом, відеофіксацією, за участю передбачених законодавством осіб
- Г** Призначити ще одного психолога для прискорення процесу

Моя відповідь (крок 3): _____

	4. ЗАПОВНЕННЯ ПРОПУСКІВ Правова база: ключові норми та процедури Орієнтовний час: 6 хвилин Розділ посібника: 2.4, 3.3-3.4, 9.2
ІНСТРУКЦІЯ Вставте у пропуски правильні терміни, номери статей або назви стандартів. Використовуйте точні юридичні формулювання.	

Заповніть усі пропуски у реченнях нижче.

Підказка: серед відповідей – «222», «232», «незаконним», «анонімізація», «псевдо-німізація», «Berkeley Protocol», «відеозапису», «один», «слідчого, прокурора та психолога».

1. Таємниця досудового розслідування закріплена у статті _____ КПК України. Розголошення відомостей досудового розслідування без дозволу слідчого є _____.

2. Безповоротне перетворення ідентифікуючих даних дитини таким чином, щоб вона не могла бути ідентифікована, називається _____, а заміна даних умовними кодами при збереженні ключа відповідності – _____.

3. Міжнародний стандарт проведення цифрових OSINT-розслідувань для цілей правосуддя, розроблений Університетом Каліфорнії та УВКПЛ ООН (2022), називається _____.

4. Допит дитини, яка є свідком або потерпілим, рекомендується проводити із застосуванням _____ та в спеціально обладнаному приміщенні (відповідно до статті _____ КПК).

5. Відповідно до Барнахус-моделі, дитина має проходити лише _____ допит, за участі _____ в одному місці.

НОТАТКИ

	5. ВПОРЯДКУВАННЯ АЛГОРИТМУ Правильний порядок верифікації OSINT-матеріалу для суду Орієнтовний час: 6 хвилин Розділ посібника: 6-8, ст. 99 КПК
ЗАДАЧА Слідчий отримав посилання на відео в соціальній мережі, що нібито фіксує депортацію українських дітей. Для того, щоб цей матеріал став допустимим доказом у кримінальному провадженні, потрібно виконати певні кроки у суворому порядку.	

Пронумеруйте наведені нижче кроки у правильному хронологічному порядку (від 1 до 6), вписавши цифру в поле ліворуч від кожного кроку.

Підказка: спочатку фіксація → збереження → підтвердження → верифікація → підтвердження з двох джерел → процесуальне оформлення.

	Провести геолокаційну верифікацію (зіставлення з Google Earth, супутниковими знімками)
	Зафіксувати URL та метадані сторінки без завантаження файлу
	Скласти протокол огляду електронного доказу (ст. 99 КПК) та долучити до матеріалів справи
	Обчислити хеш-суму оригінального файлу (MD5 / SHA-256) та зафіксувати
	Здійснити перехресну верифікацію через два незалежних джерела
	Зберегти оригінальний файл на захищеному носії без жодних змін

НОТАТКИ / ОБҐРУНТУВАННЯ

КЛЮЧ ВІДПОВІДЕЙ

Правильні відповіді, пояснення та нормативна база.

Відкривати лише після виконання всіх завдань

1. Ризики порушення конфіденційності

✓ Правильна відповідь: Б – Відмовити у наданні будь-якої інформації та роз'яснити, що доступ до матеріалів справи можливий лише за дозволом слідчого або прокурора відповідно до ст. 222 КПК.

Відповідно до ст. 222 КПК України, відомості досудового розслідування є таємницею та можуть бути розголошені лише з дозволу слідчого або прокурора. Соціальний працівник не має повноважень самостійно вирішувати питання надання будь-яких матеріалів справи стороннім особам – навіть у знеособленому вигляді.

Чому інші варіанти неправильні: Варіант А – розмите фото в поєднанні з контекстом справи може дозволити непряму ідентифікацію; будь-яка передача матеріалів без дозволу слідчого є порушенням. Варіант В – регіон та вік у поєднанні з обставинами справи є ідентифікуючими даними. Варіант Г – передача файлів речнику без санкції прокурора є прямим порушенням таємниці слідства.

ст. 222 КПК України ЗУ «Про захист персональних даних» ст. 6 Розд. 3.3-3.4 Посібника

2. Алгоритм OSINT: фіксація цифрового доказу

1	Б – Зафіксувати URL та час публікації без завантаження файлу. Перший крок: захист метаданих без ризику зміни оригіналу.
2	Г – Зберегти оригінальний файл без змін та обчислити хеш-суму (MD5/SHA-256). Забезпечення цілісності доказу та можливості верифікації автентичності.
3	Д – Провести геолокаційну та хронологічну верифікацію. Підтвердження місця та часу події через відкриті джерела (Google Earth, тіньові карти, метадані).
4	В – Скласти протокол огляду електронного доказу (ст. 99 КПК). Процесуальне оформлення після завершення всіх технічних кроків.

Кроки А та Е – неправильні та не мають входити до послідовності: А («Завантажити і передати колегам») – поширення без фіксації знищує доказову цінність та порушує ланцюг зберігання. Е («Перетворити формат») – будь-яка зміна файлу після збереження робить хеш-суму невалідною та унеможлиблює судову перевірку автентичності.

Berkeley Protocol 2022 ст. 99 КПК України Розд. 6-8 Посібника

3. Міжвідомча взаємодія · Сценарій

Крок 1. Перші 2 години після виявлення

Правильна відповідь: Б – Зупинити допит. Надати першу психологічну допомогу (ППД). Допит – не раніше 72 годин і лише після оцінки психологом стану дитини.

Мовчання та «завмирання» є симптомами гострої реакції на стрес (МКХ-10: F43.0). Некваліфікований допит у перші 72 години руйнує доказову базу і поглиблює травму одночасно.

Крок 2. Оперативна оцінка (до 72 год)

Правильна відповідь: Б – Заборонити передачу у відкритий чат. Медичний висновок – лише захищеними каналами, за письмовим запитом слідчого (ст. 222 КПК).

Telegram та відкриті корпоративні чати є незахищеними каналами. «Лише між колегами» не є виправданням.

Крок 3. Підготовка до опитування

Правильна відповідь: В – Наполягати на опитуванні за моделлю «Барнахус» у безпечному середовищі, з психологом, відеофіксацією, за участю передбачених законодавством осіб

Вказана модель передбачає ОДИН допит для мінімізації ретравматизації.

Розд. 1.1. Посібника МКХ-10 ст. F43.0 Барнахус-протокол ст. 222 КПК NICHD-протокол Розд. 3.3-3.4, 9.2 Посібника

4. Правова база: заповнення пропусків

1. Стаття: 222 · Характер дії: незаконним
2. Безповоротне перетворення: анонімізація · Заміна кодами зі збереженням ключа: псевдонімізація
3. Міжнародний стандарт: Berkeley Protocol
4. Метод фіксації: відеозапису · Стаття КПК: 232
5. Кількість допитів: один · Учасники: слідчого, прокурора та психолога

Ключова різниця: Анонімізація є незворотною – відновити особу неможливо. Псевдонімізація – зворотна, ключ відповідності зберігається у захищеному місці. Для матеріалів у публічному просторі застосовується анонімізація; для обміну між відомствами – псевдонімізація з захищеним ключем.

Berkeley Protocol (2022) розроблений спільно УВКПЛ ООН та Юридичною школою UC Berkeley – є обов'язковим стандартом OSINT-розслідувань для визнання доказів у міжнародних судах.

ст. 222 КПК ст. 232 КПК Berkeley Protocol 2022 Розд. 2.4 Посібника ЗУ «Про захист персональних даних»

5. Порядок верифікації OSINT-матеріалу

1	Зафіксувати URL та метадані сторінки без завантаження файлу
2	Зберегти оригінальний файл на захищеному носії без жодних змін
3	Обчислити хеш-суму оригінального файлу (MD5 / SHA-256) та зафіксувати
4	Провести геолокаційну верифікацію (зіставлення з Google Earth, супутниковими знімками)

5	Здійснити перехресну верифікацію через два незалежних джерела
6	Скласти протокол огляду електронного доказу (ст. 99 КПК) та долучити до матеріалів справи

Логіка порядку: фіксація без змін → цифровий відбиток (хеш) → перевірка місця та часу → незалежне підтвердження → процесуальне оформлення. Хеш-сума обчислюється до будь-яких дій із файлом і слугує доказом незмінності матеріалу. Протокол складається лише після завершення всіх технічних кроків – він фіксує весь ланцюг дій.

ст. 99 КПК України Berkeley Protocol 2022 Розд. 6-8 Посібника